

Liget

Szita kötő

Mint a madár?
Légvárépítők
A vízipók háza
A tündér lakása
Fellegajtó

Az álmok nyomában
Lesz-e kutyából szalonna?
A zeneszerző vára
Nézzük együtt ...
Nemes-Lampérth József képeit!

38

a kíváncsi gyerekek folyóirata

LÉGVÁR

Tátrai S. Miklós > LÉGBŐL KAPOTT ÜZENET	1
Erdély Jakab > A KIRÁLY FÉL PÁR ZOKNIJA	2
Fiedler Józsefné > LESZ-E KUTYÁBÓL SZALONNA?	4
Jámborné Balog Tünde > LÉGVÁRÉPÍTŐK	6
Jólesz György > A TÜNDÉR LAKÁSA	8
Németh Bálint > NYOMA SINCS	11
Paulon Viktória > CSABÓ MENEDÉKE	12
Szirmai Panni > ARANYLÁZ	14
Kapitány Máté > ÖRÖKLEVEGŐ	16
Haász János > APUKÁM ÉPÍT	17
Tóth Ágnes > VOLT EGY VÁRAM	17
Victor András > A VÍZIPÓK HÁZA	18
Salamon Kitti > AZ UNDOKZSÁK ÉS A MAKACS ÁLOMKOVÁCS	20
Miskolczi Barbara > ÁLMOS ÉS AZ ÁRMÁNY GYÁRTMÁNY	22
Nézzük együtt... NEMES-LAMPÉRTH JÓZSEF KÉPEIT!	24
Szvetelszky Zsuzsanna > DIGITÁLIS LÉGVÁR	26

Somfai Anna > PERPETUUM MOBILE	28
Bakos Tibor > AZ ALSÓDÉLIBÁBFALVI VEVŐ	30
Hollós Máté > A ZENESZERZŐ VÁRA	32
Kelemen Tamás > FELLEGAJTÓ	34
Birtalan Ferenc > ... MINDIG EGYÜTT JÁR	36
Varga Zoltán Zsolt > LÉGBŐL KAPOTT	36
Polgár Teréz Eszter > LÉGVÁROS	37
Schneider Tímea > LÉGORSZÁGBAN	37
Nagy Sára > MINT A MADÁR?	38
Szili Hanna Melinda > AZ ÁLMOK NYOMÁBAN	40
Bujtor László > A ZSIRÁF NYAKA	42
Fecske Csaba > KERTI MESE	44
Z. Karvalics László > FANTAZMAGÓRIA	46
Szabó Attila > VOLT EGYSZER EGY SIMA	borító3
FÖLDVÁR	borító4
illusztrációk > Moldován Mária, Láng Anna, Török Eszter, Macsinka Zsolt, Benedek Virág, Pap Kata	

Szerkesztők > Horgas Judit, Levendél Júlia, Horgas Béla
Grafikai tervező > René Margit, Pákozdi Ferenc
Főmunkatárs > Szirmai Panni
Olvasószerkesztő > Bognár Anikó
Kiadja > a Liget Műhely Alapítvány
Szerkesztőség címe > 1122 Budapest, Kissvábhegyi út 4-6.
E-mail > info@szitakoto.com
Internet > www.szitakoto.com

Támogató > Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt., Zöld Forrás
Nyomdai kivitelezés > Keskeny és Társai 2001 Kft.
ISSN 1789-4972

Terjeszti > a Lapker Zrt. > Előfizethető közvetlenül a kiadónál,
a hírlapkézbesítő postahivataloknál és a HELIR-nél
(1089 Budapest, Orczy tér 1.)
Előfizetési díj egy évre > 3780 Ft | Megjelenik negyedévente

A király fél pár zoknija

Egyszer volt, ha egyáltalán volt, mert egyáltalán nem biztos, hogy volt, szóval volt egyszer egy légvár. Ezt a légvárat szorgos kis manók építették a levegőben, mégpedig lyukakból. Azokból a lyukakból, amiket megtalálhatsz a zoknidon vagy akár az ementáli sajton az uzsonnádban. A kis manóknak volt egy királyuk, Lyuk király. Ő csinálta a Semmit. Egész álló nap csak csinálta a semmit. Ez persze nem azt jelenti, hogy semmit nem csinált! Éppen ellenkezőleg. A manók járták az otthonokat, és a királyuknak összegyűjtötték a lyukakat, aki ezeket jól megcsomózta, és beletette a feneketlen kincsesládájába, hogy ott aztán a sok Semmiből megcsinálja a Seholt.

Egy napon véletlenül a király legmelegebb, legkényelmesebb zoknijának egyik párja is belekerült a ládába. Hiába kereste a király, a királynő, a manók, senki nem találta a fél pár zoknit. Ekkor a király összehívta a három legügyesebb manót, és azt mondta nekik:

- Menjetek, manócskáim!

Találjátok meg a fél pár zoknimat, és a legnagyobb Semmivel jutalmazlak Titeket!

A három manó elindult, hogy megkeressék Lyuk király zokniját. Mentek, mendégéltek, otthonról otthonra, országról országra, és belenéztek minden mosógépbe, de csak páros zoknikat találtak.

- Kedves manóbarátaim! - mondta a legidősebb a három közül -, hiú ábránd, hogy megtaláljuk ezt a fél pár zoknit! Menjünk vissza Lyuk királyhoz, és kérjünk tőle pár lyukat, amiket beletehetünk a mosógépekbe, hátha egyszer beleesik az a zokni!

Vissza is tértek királyukhoz, aki meghallgatta és elfogadta a manók tanácsát. Teltek-múltak a napok, hetek, a király népe egyre csak válogatta, válogatta a rengeteg páratlan zoknit, ami Lyuk király palotájába érkezett, de sosem találták meg a hiányzót. Már-már az egész légvárat lebontották, hogy elég lyukat tudjanak elhelyezni a mosógépekben, amikor a király azt mondta:

- Manócskák, olyan sok páratlan zokni gyűlt össze, hogy már alig férünk itt el. Sokat

ábrándoztam róla, milyen jó lenne újra hordani kedvenc zoknimat, de azt hiszem, már jobban szeretek mezítláb lenni. A sok páratlan zoknitól jó meleg lett itt, lemondok hát a zoknimról, és mostantól lyukból készült zoknikat hordok!

A manók örültek, hogy királyuk újra boldog, és nagy ünneplésbe kezdtek.

És ekkor a király meghallotta, mit is beszélnek az emberek lent, a Földön:

- Kedves anyukám, hol a fél pár zoknim?

- Sajnos, sehol sem találom, pedig már mindenhol kerestem!

A király nagyot nevetett, mert az új zoknija, ami lyukakból készült, most már mindenhol ott volt, az embereké pedig Sehol.

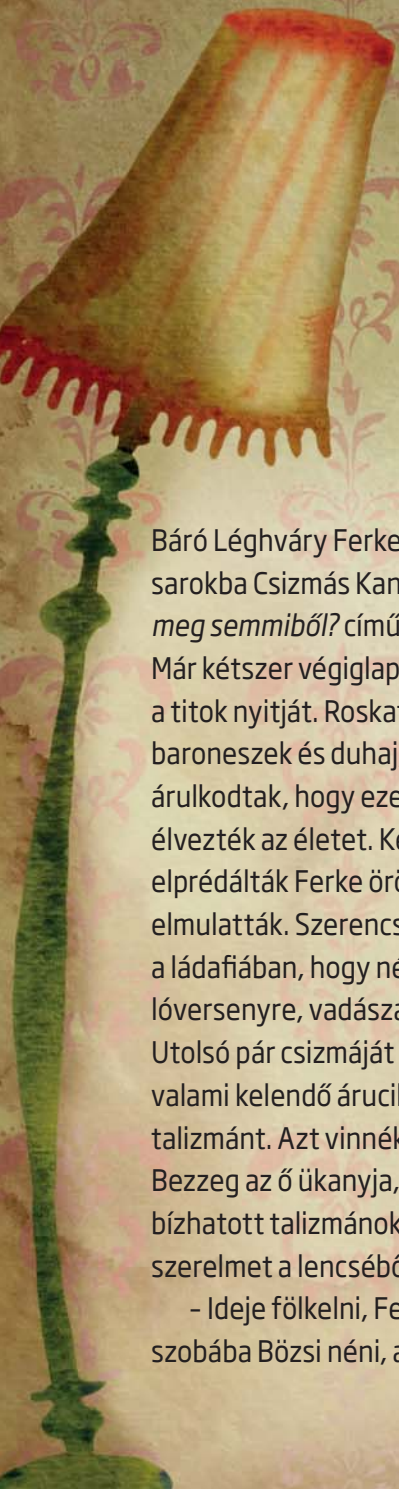
Azt mondta hát a manóknak:

- Menjetek, mondjátok meg az embereknek, hogy ne bánkódjanak, a fél pár zoknik jó helyre kerültek, mert meleget adnak nekünk! Jó tett helyébe jót várjanak, nem lesz több lyukas zokni!

Azóta hordanak az emberek felemás zoknit.

ERDÉLY JAKAB

Lesz-e kutyából szalonna?

Báró Léghvály Ferke reményvesztetten vágta a sarokba Csizmás Kandúr *Hogyan gazdagodjunk meg semmiből?* című bőrkötéses alapművét. Már kétszer végiglapozta, de nem találta meg a titok nyitját. Roskátag kastélya falán a léha baroneszek és duhaj, mulató bárók képei arról árulkodtak, hogy ezek az ükők és dédik bizony élvezték az életet. Két kézzel szórták a pénzt, elpredálták Ferke örökségét. Elkartyázták, elmulatták. Szerencsére annyi legalább maradt a ládafiában, hogy néhány jobb év neki is jutott lóversenyre, vadászatra, bálokra. De ennek vége. Utolsó pár csizmáját koptatja. Piacra kéne dobni valami kelendő árucikket. Mondjuk, szerelemhozó talizmánt. Azt vinnék az úrilányok marokszám. Bezzeg az ő ükanyja, Hamupipőke! Szegényke, nem bízhatott talizmánokban, a tíz körmével kaparta ki a szerelmet a lencséből.

- Ideje fölkelni, Ferke úrfi! - dübörgött a szobába Bözsi néni, az öreg cseléd, aki már akkor

százévesnek látszott, amikor Ferke megszületett.

- Bözsi néni! Milyen gyakran vágja maga a körmét?

- Nem vágom. Kopik az a munkában magától.

Mi jár a fejében? Dolgozni akar?

- Csak Hamupipőkén gondolkodtam. Tudta, hogy rokonom volt?

- Magának? Az a szorgalmas lány?

- Ha találánk a hagyatékában néhány körömdarabkát...

- Pfüj! - Bözsi néni még köpött is egyet. - Mit akar maga az ükanyja körmivel?

- Ő mindenesetre kikaparta vele a szerencséjét. Ha össze tudnánk szedni másfél-kétkilónyi körömdarabkát, valami szép kis tokban árulhatnánk.

- Minek? Kinek kéne köröm? Mindenki növeszt magának.

- De az nem hoz szerencsét. Bezzeg Hamupipőke körme! Igazi szerelemhozó talizmán lenne.

- Másfél kiló?

MOLDOVÁN MÁRIA rajzai

- Jó, hát nem mind tőle származna.
Gyűjthetnénk lánykörmöt a faluból is.
- Szóval hazudna. Már megint. Nem emlékszik,
hogyan belebukott a borsóba is? Kilószám csomagoltatta velem egyesével a borsószemeket, hogy majd viszik, mint a cukrot. Amíg azt hitték, cukor, vitték is.
- Pedig az szép ötlet volt. Egy másik ükanyám, az édes Borsószem hercegisasszony emlékére találtam ki. Hogy azzal a borsószemmel gyakorlatoztassák a derekukat az úri kisasszonyok.
- Mintha nem is lenne más borsó...
- Van, persze, de ennek rá volt írva a csomagolására, hogy Borsószem hercegisasszony kertjéből való.
Bözszi néni erre az arcátlanságra már szava sem volt. Aztán mégis odafordult a gazdájához:
- Idefigyeljen, Ferke úr! Hagyjon föl végre ezekkel a svindlikkel. Láthatja, csak belebukni lehet.

- De nincs egy vasam se... - és ez bizony sírósan hangzott a bárói szájából.
- Annyi van, hogy ne haljon éhen, és megfoltostassa a csizmatalpát. Törődjön végre a maradék birtokával! Teremtse elő a két kezével, amire szüksége van, úgy, mint más emberfia.
Azzal Bözszi néni mérgesen kidöcögött a szobából. Ferke meg elgondolkodott a szavain. Igaza lehet. Változtatni kell, nincs mese. Lehet, hogy a nevével van baj? Á, névváltoztatás szóba se jöhet. Címert is bajos váltani, holott az hirdethetné, hogy új életet kezd. Az égbék mezőben lebegő légvár különben gyönyörű! Fáj a szíve lecserélni. És mire is lehetne? Mit mondott Bözszi néni? Teremtse elő a két kezével a vagyonát? Vajon szépen mutatna zöld mezőben egy pakli kártya? Vagy csak a pikk dáma? Ügyes kártyás ő, meg aztán érzi is, hogy nyerni fog. Sokat. És olyan kastélyt épít belőle, de olyat...

FIEDLER JÓZSEFNÉ

Légvár- építők

Légvár szavunk olyan gyorsan meghonosodott, mintha mindig is a miénk lett volna, pedig alig kétszáz éve használjuk. Németből vettük át szó szerinti, ún. tükörfordítással (Luftschloss, ejtsd: luftslossz = lég+vár). Maga a *lég* is fiatalnak számít, 1811-ben alkotta meg a levegő-égből nagy nyelvújítónk, Kazinczy Ferenc. A *vár* viszont öreg szó, a tihanyi bencés apátság közel ezeresztendő alapítólevelében már szerepel.

Az összetétel tagjainak nemcsak a kora különbözik: a lég anyagtalan, könnyed, lebbenő, a vár szilárd és nehézkes.

A légvár olyan vár, ami nincs. Képzeletünk szülötte. Vágyalom, káprázat, fantázia, csak átvitt értelemben használjuk. Az 1862-es Czuczor-Fogarasi szótár szerint: A valósággal számot nem vető, minden reális alap nélkül való... ábránd. Ballagi Mór 1873-as szótára sem elnézőbb: üres képzeleteknek nevezi a légvárakat, és azt írja: légvárakat építeni, hiú reményeket táplálni.

Szinte látjuk a tudós nyelvészeket, amint fejüket csóválva, rosszallóan sorolják be a józan valóság talajáról felröppenő légvárakat a légsűrítők és légüstök kézzelfoghatóbb sorába.

Költőink és íróink azonban kapva-kapnak az új szón, és árnyaltan használják. Az elérhetlent, az elmúlást, az összeomlást, reménytelenséget jelképezik vele. Vörösmarty légvár-sorsúnak nevezi a múlandót. Arany János az eltűnt ifjúsággal azonosítja, és elsiratja: *Az az ábránd: elenyészett; / Az a légvár - füstgomoly; / Az a remény, az az érzet, / Az a világ - nincs seholl!* Petőfi öreg tolvaja a jövő szikláin épít légvárakat. Kosztolányi a költőket nevezi a légvár katonáinak, akik légi szavakból és kemény szeretetből építkeznek. Kormos István légvára a múlt: *Szélház... Emlékek kőkolonca!* Krúdy Gyula híres hőse, Szindbád attól szenved, hogy a legtöbb magunk építette légvár összeomlik.

Mégis, az emberiség története azt bizonyítja, hogy a légvárépítés nem kilátástalan vállalkozás,

ha tehetséggel, elszántsággal és kitartó munkával fognak hozzá.

Kolumbusz Kristóf Indiába akart eljutni az Atlanti-óceánon át, mert a szárazföldi karavánutak évekig tartottak és rendkívüli veszélyekkel jártak. Meg is találta 1492-ben az óceán túlsó partján a szárazföldet; a légvár, amiről álmodott, tulajdonképpen valóra vált, ha nem is úgy, ahogyan elképzelte. India helyett egy új, ismeretlen földrész állta útját: Amerika.

Henrik Schliemann (ejtsd: slíman) sokat hallott édesapjától az ókori görögökről és a trójai háborúról. A német kislfiút elbűvölték a történetek, és elhatározta, ha felnő, megkeresi Tróját. Homérosz *Íliászát* mindenki kitalált történetnek vélte, egyedül ő hitt a helyszínek leírásának. Rengeteg munkával - és szerencsével - vagyont gyűjtött, nyelveket tanult, egyetemi tanulmányokat folytatott. Nem törődve a gáncsoskodókkal, ötvenévesen hozzáfogott a régi ábránd megvalósításához. Ásatásai 1873-ban Hisszarlik dombján (a mai Törökország területén) sikerrel jártak. Nem is egy várost talált, hanem egymás alatt kilencet, köztük a homéroszi Tróját is.

1799-ben Erdélyben egy tizenöt esztendőszékely legényke háromszáz kilométert gyalogolt falujából a nagyenyedi kollégiumba, hogy ott szolgadiákként tanulhasson. Az ő légvára a magyarok őshazája volt, meg akarta keresni. Ezért vértette fel magát már diákként tucatnyi nyelvvel, majd külföldi egyetemeken további ismeretek szerzésével. Azután elindult Ázsiába, ahol tíz éven át tibeti buddhista kolostorok könyvtáraiban kereste a magyarok nyomait. Közben megírta az első tibeti nyelvtankönyvet és a tibeti-angol szótárt, amelyek Kalkuttában jelentek meg.

Az őshazát ugyan nem találta meg, keresése közben érte a halál, de Kőrösi Csoma Sándor nevét az egész világ ismeri. Dardzsilingben lévő síremlékéhez Keletről és Nyugatról zarándokolnak tisztelői.

Csontváry Kosztka Tivadart, egyik legnagyobb 20. század eleji festőnket megszállottnak, sőt bolondnak tartották kortársai Napútnak nevezett elmélete és fantasztikus színei miatt. Hatalmas vásznait sátorponyvának akarták eladni örökösei, ma csodájára jár műveinek a világ.

Azt az árva és szegény pesti kamaszfiút sem vették komolyan - sőt csúfolták is a makói gimnáziumban osztálytársai -, aki a mostani József Attila utca sarkán 1921 tavaszán megmutatta verseit egyetlen makói barátjának, és megjósolta, hogy róla itt egyszer utcát neveznek el.

Első kézből ismerem a történetet: az iskolatárs apám volt, a költőgyerek József Attila. Egész alakos szobra épp azon a helyen áll Makón, ahol szavai annak idején elhangzottak.

JÁMBORNÉ BALOG TÜNDE

A tündér

A Szénás-völgyön innen, a Fűves-dombon túl élt egy kedves kis tündér, Kiribiri. Diólevél és reggeli harmat volt a tápláléka, de még a diólevelet sem ette meg, csak megdörzsölte vele a homlokát, annyi elég is volt hetekig. Talán ez tette, hogy olyan volt a szeme színe, mint a diópácé, bár ezt csak sejteni lehetett róla, tudni nem, hiszen a tündérek leginkább láthatatlanok, legalábbis sokunk számára.

Kiribiri mindig tavasszal bukkant föl. Hogy megérzi-e a javuló időt, és ezért jön elő rejtekéből, vagy ő maga hozza el a tavaszt, erről megoszlott az ott lakók véleménye.

- Nem jöhet tavasz előtt - vélte a róka -, hiszen akkor nem lenne tápláléka.

- Márpedig még tart a tél, amikor felbukkan - vitatkozott a holló. Aztán a vita más irányt vett (hogy ugyanis kié volt egykor egy bizonyos sajt), de abban egyetértettek, hogy Kiribiri ősszel elvonul titkos rejtekébe, ott vár.

Pedig éppen ebben tévedtek. A tündérnek nem volt rejteke. Lombok alatt pihent meg, fűbe kuporodott, rossz időben vakondjáratban vagy egy fa odvában húzta meg magát, de tartós maradása sehol sem volt. Ha valaha levelet írt volna neki valaki, a postásnak ugyancsak gondot okoz. Mit a postás!, már a levélíró sem tudná, milyen címet írjon a borítékra.

A tündérnek nem hiányzott ugyan, hogy levelet kapjon, de abba bizony már beleszomorodott,

lakása

hogy amióta ott él a Fűves-domb környékén, nincs állandó szállása. Pedig mindennel és mindenkivel folyamatosan jót tett. Amerre megfordult, megtisztult a levegő, szebben énekeltek a madarak, zöldebbé váltak a bokrok, a veszekedő felek kibékültek. De a jót könnyű megszokni, és sem a madaraknak, sem a bokroknak, sem a pörös feleknek nem jutott eszébe, hogy ez a csöpp jótevő vajon hol is lakik.

A csöpp jótevő most éppen pityergett, mert úgy érezte, belefáradt, hogy nincs saját otthona. Ült a fűben, szipogott, hullott a könnye.

Arra jött Szórmokány, az erdei manó. A helyiek véleménye megoszlott, hogy honnan kaphatta a nevét. Egyesek szerint az arcáról, mások állították, hogy az alakjáról, de a kérdést sosem sikerült megnyugtatóan tisztázni, annál is kevésbé, mert a kérdés nem volt különösebben nyugtalanító. Szórmokány mindig ott bukkant föl, ahol bánat termett. Ne gondoljuk, hogy különlegesen érzékeny volt. Nem, hanem a bánat eregetett mindenféle zöldesszürke fonalakat, finomabbakat, mint a pókháló, és ezek érték el minduntalan a manót. Ha pedig nem akarta, hogy a bánatfonadék teljesen beszőjje, akkor bizony föl kellett gombolyítania, így rendszerint eljutott ahhoz, aki éppen elszenvetde a bánatot. És ha már ott volt, igyekezett persze segíteni, és ez rendszerint sikerült is.

Most tehát Kiribiri felé közeledett, és elámult (mert a manók látják a tündéreket), hogy egy ilyen gyönyörű valaki miért ilyen bánatos, miért folyik a könnye abból a csodálatos, diópácszín szeméből.

- Hát te miért itatod az egereket? - kérdezte.

A tündérnek bosszúsan megrándult a szája, mert butának tartotta a szólást, hiszen az egerek szomját a könnyek nem oltják. De azért válaszolt, és elmondta, hogy szeretne végre igazi otthont. Szórmokány felderült, hisz úgy gondolta, ezen a bajon könnyű segíteni. Mondta is.

- Ezen a bajon könnyű segíteni.

- Könnyű? - kételkedett a tündér.

- Persze. Lakik itt az erdő szélén egy kőműves, jó ismerősöm. Némi fizetségért biztosan rak neked olyan házat, hogy csak úgy kikerifitty!

Hogy a kikerifitty micsoda, nem tudjuk, de valami dicsérő, elismerő jellegű dolog lehet, egyébként Szórmokány gyakran használt olyan szavakat, amelyeket csak ő maga értett, ha ugyan.

Kiribiri a fejét csóválta.

- Nem jó. Az a helyzet ugyanis...

- Ó, persze, értem! - vágott a szavába Szórmokány. - Félsz, hogy a kőház télen hideg lesz. Akkor van egy másik jó ismerősöm, aki ács. Némi fizetségért biztosan összeró neked egy olyan faházat, hogy...

És megint a kikerifittyel jött. De a tündér ismét a fejét csóválta.

- Nem jó. Az a helyzet ugyanis...

Szőrmokány újra a szavába vágott.

- Minden világos. Attól félsz, hogy a faház nyáron túlságosan meleg lesz.

- Kedves Szőrmokány, ha engednéd, hogy végigmondjam...

Erre Szőrmokány nagyon udvariasan elnézést kért, és most már figyelmesen hallgatta Kiribirit.

- Nekünk, tündéreknek az életünk függ attól, hogy a lakásunkból mindig kilássunk, és a fény akadály nélkül bezuhoghasson.

A manó fölvetette, hogy kőházra is, faházra is lehet ám ablakokat tervezni.

- Az egy tündérnek nem elég, sajnos - szipogott Kiribiri. - Nekem olyan lakás kellene, ami csupa-csupa ablakból áll.

Akkor annak üvegből kell lennie, mondta Szőrmokány, de ezzel meg is akadt a tudománya, mert üvegműves ismerőse már nem volt, aki némi fizetségért kikerifitty minőségű lakást készít a tündérnek.

- Úgy látszik, mégsem olyan könnyű a bajodon segíteni - mondta. - Tudod, mit? Sétáljunk egy kicsit, hátha eszembe jut valami.

Így is tettek. Elindultak a dombon, közben mindenféléről beszélgettek. Egyre jobban érezték magukat, úgyhogy egy idő után Szőrmokánynak az

jutott eszébe, most azt kéne mondania, „legyél a barátom!”, és meg kéne fognia Kiribiri kezét. De tudta, nem meri megtenni, ahhoz nem tud elég nagy levegőt venni. Levegőt? Hoppá!

- Figyelj csak - mondta -, nekem jó ismerősöm a Szélfúvó. Ha megkérjük, épít neked lakást levegőből.

- De hiszen ez pompás ötlet! - tapsikolt a tündér.

A szót tett követte. Fölkeresték Szélfúvót, aki egy délután alatt, egy naplemente vörös fényében elkészítette Kiribiri légvárát. Persze, csak viccből neveztek várnak, mert összesen egy tisztaszobából, egy hálóból, egy fürdőből és egy konyhából állt. A tündér még az este beköltözött, és örülhetett, hogy akármerre jár a lakásában, mindig kilát.

Szőrmokány távozni készült.

- No, örülök, hogy sikerült - mormogta -, használd egészséggel.

- Nem addig van az, édes Szőrmokány! - kiáltotta a tündér. - Szeretném, ha holnap is sétálnánk. Meg holnapután is. Meg azután is. És szeretnék - tette hozzá egész halkán - a barátod lenni.

Szőrmokány éktelen zavarában csak ennyit mondott:

- Én is... sétálni... barátod... ez ám a gyöngybong.

Ami valami olyasmit jelent, hogy no, ez szíven talált.

JÓLESZ GYÖRGY

Nyoma sincs

Ne a földön keresd: a levegőben lebeg.
A Napnál is nagyobbak látod, ha észreveszed.
Csakhogy aligha veszed észre, hiszen levegőből van minden apró része. Levegő a bástya, a torony, a tornyon a szélkakas, levegőből épített falak mögött izeg-mozog a várnép, megannyi délceg, büszke alak, de hiába kémlelsz, még az átlátszó falakon keresztül sem látszanak. Levegőből vannak ők is. A király, a királyi udvar, az udvari bolond és a jószok. Levegőből vannak a katonák, e híres légiósok, kik a várat őrzik, mert őrzik ám rendesen, légius léptekkel masíroznak körbe, és ha ellenséget látnak, tüzet nyitnak a levegőből épített falakba vágott lőréseken. Léggömböket és buborékokat ló ki nagy pukkanással a légpuskájuk, gombóccá gyúrt felhőket köpködnek a levegőbe a levegőből öntött légvédelmi ágyúk, és az ellenség máris fejvesztve hátrál, csak úgy kapkodja közben a levegőt. A légvárat bevenni légből kapott ábránd, mondják – és aki mondja, igazat szól, mégis a levegőbe beszél. Még végig se mondta, de már el is tűnt, már nyoma sincs a várnak: másik égre, más mesébe fújta át a tréfás kedvű, gyenge szél.

NÉMETH BÁLINT

Csabó menedéke

Csabó végül egyedül építette meg a légvárat.

De ez nem így kezdődött. Este még úgy volt, hogy hárman építik, és mindenki belead valami fontosat. De ez se este kezdődött, hanem délután, amikor a gyerekek megsértődtek, és el akartak költözni. Vagyis nem el, hanem fel. Gigi mondta, hogy költözzenek a tetőre, Csabó, hogy inkább az égbe, és Szaszka mondta ki, hogy egy légvár kell! Senki sem vallotta be, hogy nem tudja, mi az a légvár, de elismerték, hogy ennél jobb megoldás nem létezik. De persze nem ott kezdődött, hogy megsértődtek, hanem ott, hogy Szaszka azt mondta a villamoson, hogy „ott van a vágytisztító, na ugye, megmondtam!” Csabó erre megpördült,

hogy lássa, csakhogy már továbbrobogtak, és nem tudta elolvasni, így megvonta a vállát, és azt felelte, „Nem igaz!”.

De az egész nem itt kezdődött, hanem előző nap, amikor Gigi azt mondta, születésnapjára lovat kap. Csabó megemlítette, hogy nem lehet a harmadik emeleten lovat tartani, a legelő hiánya miatt. Gigi rázta a fejét, mert szerinte a legelő nem annyira fontos. Szaszka azt mondta, hogy az ilyen, nem egészen helyes vágyakat rendbe lehet rakni a vágytisztítóban, ami a körúton van, két villamosmegálló között. Csabó erre csak annyit mondott, „ez világhírű marhaság, ne hidd el!”. Szaszka dühösen ígérte, hogy meg

fogja mutatni, láthatja majd Csabó a saját szemével. Gigi a mosodára gondolt, hogy egyszer a sár tényleg kitisztult az overálból, de aggódott, hogy a vágytisztítóban neki kell bemászni a gépbe.

A bizonyítás tehát nem sikerült, Csabó nem olvasta el a feliratot, pedig aznap már az ipszilont is tanulta. Hazaértek, Gigi kérdően nézett Csabóra, biztos-e már a vágytisztító, és Csabó kijelentette, hogy „nem létezik, a nővérünk feje tele van hülyeséggel”. Szaszkának a „hülyeség” esett rosszul, meg a „tele van” is. A harag a véletlen legjobb barátja, ezt mindenki tudja: Szaszka véletlen leverte az asztról az autógyárat, aminek csak a teteje hiányzott, és rögtön ezután Csabó véletlenül elszakította Szaszka füzetét, amibe csak önmagát

meg a két barátnőjét rajzolja. Kiabálni már direkt kiabáltak, a karmolás is direkt volt. Anya is direkt jött be, és direkt söpörte az autógyár darabkáit lapátra, és direkt nem fogja visszaadni nagyon sok napig.

Mindenki sírt, mindenkinek elege volt, és amikor kiderült, hogy hármuknak anyából van nagyon elege, akkor találták ki a költözést. És a légvárat. De a lányok gyávák, a lég meg magas, és anyának is túl hamar megbocsátanak mindig. Csabó nem köszönte meg Szaszkának sosem, hogy a légvárat tőle tanulta, és nem is beszélt róla, csak visszavonult néha oda, felvonta a hidat, és bármit kitalálhatott, mert vágytisztító a légvárban és környékén nem létezik.

PAULON VIKTÓRIA

Aranyláz

Amikor nagyon reménykedünk valamiben, még inkább hajlamosak vagyunk légvárat építeni, hiú ábrándokat kergetni. Olyasmiről is elhisszük, hogy sikerülhet, amire végképp nincs esély, viszont veszélyes lehet. Így jártak a szerencsevadászok is, akik az amerikai aranyláz idején próbáltak könnyen és gyorsan meggazdagodni.

Amerikában 1848-ban talált először aranyrögöt egy munkás árokásás közben. Felfedezése évtizedekre átalakította a környezet, sőt a földrész életét. A Kaliforniának nevezett terület akkoriban még nem tartozott az Amerikai Egyesült Államokhoz. Földbirtokos amerikaiak és a Dél-Amerikából bevándorolt spanyol ajkú californiók lakták. Az arany híre lassan a legtávolabbi helyekre is eljutott, és megindult a szerencsevadászok hulláma Kalifornia felé. Egész családok kerekedtek fel, egyszerű eszközökkel, szitával és serpenyővel kutattak apró aranyrögök után. Az amerikai kontinens távoli városaiból, például Mexikóból jöttek az első aranymosók, aztán Európából, sőt még Ausztráliából is elindultak a szerencse reményében. Olvastál vagy láttál filmet a Vadnyugatról? Nos, a bemutatott világ ugyancsak hasonlított arra, amely a bevándorlókat fogadta.

Rengetegen keltek útra, ki hajón, ki szárazföldön. Már az első években kisebb városnyi

ember érkezett Kaliforniába. Aki idejében indult, könnyebben jutott a vágyott aranyló rögökhöz. Mit gondolsz, innen ered a „ki korán kel, aranyat lel” közmondás? Az első aranyásók gyorsan meggazdagodtak, hat hónapnyi munkával annyi pénzt kerestek, mint földműveléssel hat év alatt. A mesébe illő lehetőség egyre több embert vonzott a területre, még az őslakos indiánok is beálltak aranyásónak.

Azért ne gondold, hogy könnyű volt az aranykeresés! Megesett, hogy naponta húsz órát dolgozott az egész család, még a gyerekek is apró arany szemcséket kerestek. És persze sokan éveig dolgoztak keményen, a szerencse mégsem köszöntött rájuk. Sokakat lóvá tett a pirit, amit a bolondok aranyának is neveznek, mert a szögletes ásvány hasonlít az aranyra, de nem olyan értékes. Aki nem tudta megkülönböztetni az értékes nemesfémről a közönséges ásványfajtát, annak könnyen aranyként adhattak el belőle.

A bevándorlók többsége végleg letelepedett és megpróbált Amerikában boldogulni. A kitermelt arany gyorsan felvirágoztatta a környezetet. A bankok a nemesfémért cserébe bankjegyeket bocsátottak ki, később a kaliforniai arany az Amerikai Egyesült Államok hivatalos fizetőeszköze lett. Az aranyásók érkezésével a kereskedelem is

fellendült, aki aranyat talált, azonnal vásárolni akart, szállásra, ennivalóra, felszerelésre is költött, így hamar kinőttek a földből a városok, üzletekkel, kaszinóval és szállásadó helyekkel. Az egész térségben felgyorsult az út- és vasútépítés, és amikor elkészült az Első Transzkontinentális Vasútvonal, az addig hónapokig tartó út néhány naposra rövidült.

De a rohamos fejlődésnek árnyoldalai is voltak. A természeti erőforrások kiaknázása átalakította a környék régi és új lakóinak életét.

Az aranymosók eleinte egyszerű eszközökkel, kézzel szítálva mosták ki az aranytörmelékét a folyók és patakok üledékéből. Aztán a nagyobb haszon érdekében aranymosó bölcsőket építettek, és folyóvízzel tisztították az iszapot. Az igazán becsvágyó aranyásók gátrendszer segítségével úgynevezett ércmosó csatornába terelték a vizet, és a száraz mederben kutattak arany után. Minél többen keresték a szerencséjüket a környéken, annál nehezebb lett aranyat találni. A lelőhelyek olyan értékké váltak, hogy a bányászok fegyverrel is készek voltak védelmezni. A szerencsevadászok között szép számmal akadtak bűnözők, akik az aranyért raboltak, fosztogattak és a gyilkosságtól sem riadtak vissza. Sok krimi és izgalmas történet

született ezekről a kalandokról. Az őslakos indiánokat és a bevándorló kínai vagy latin-amerikai közösségeket is gyakran megtámadták a fegyveres banditák. A rohamosan növekvő városok miatt sokan elvesztették lakóhelyüket. Az aranyásók addig ismeretlen, járványos betegségeket is hoztak Kaliforniába. Furcsa ellentmondás, hogy a kincsvadászok érkezésével a terület népessége megsokszorozódott, a városiasodás gyors fejlődést hozott, de mindez mérhetetlen szenvedéssel járt.

A természeti értékekben súlyos kár keletkezett. Az aranymosás miatt nehézfémek kerültek a talajba, a kőtörmelék és az iszap is károsította a környezetet.

Kalifornia neve sokáig egyet jelentett az aranylázzal, ebből ered a „kaliforniai álmom” fogalom. A jobb körülményekre vágyó tömegnek az „amerikai álmom” reményt adott: ha keményen dolgozol és van egy kis szerencséd, te is meggazdagodhatsz! Pedig ez az ábránd légvár volt, nem valódi lehetőség: az aranyláz elvakította az embereket, rengetegen pusztultak el csalódottságukban, hiszen kitartó munkával sem találtak aranyat - végül ez csak nagyon keveseknek sikerült.

SZIRMAI PANNI

Hallod, kiabálta Töhi, és csak úgy fröcsögött a nyála közben. Nekem van otthon egy igazi robotszolgám, meg távirányítható grillcsirkém, meg repülő kutyám, meg lézerkardom (de igazi ám), meg időgépem, nutellaautomatám, kakikiszippantóm

és öntisztító szőnyegem, meg saját fodrászom és szakácsom, meg zöldséglevest sutyiban kiöntő tányérom, meg helyettem gondolkodó számítógépem, meg pénzcsináló gépem, meg hónaljvakaró gépem, meg ötfejű macskám, meg önmozgó, leckeíró tollam!

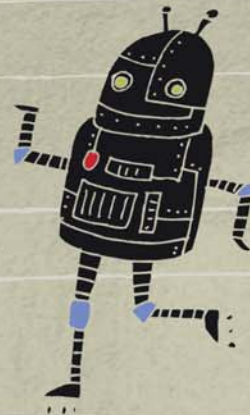
Sári csak állt, hallgatta Töhit, és azon gondolkodott, vajon van-e a fiúnak öröklevégője is, mert úgy tűnt, a végtelenségig folytatja a hadarást. Töhinek tetszett Sári, igyekezett hát lenyűgözni. Még jobban rákapcsolt. És persze van egy telefonom, amivel az Istent és a Mikulást is lehet hívni, és van egy gombom, ha megnyomom, lemegy a Nap, és egy tölcsérem, ha belefújok, szétmenekülnek a felhők, és van egy játékautóm, bármennyi ember belefér, és van egy cipőm, amivel húsz méter magasat lehet ugrani.

Sári még egy ideig hallgatta, aztán belekarolt a türelmesen várakozó, csendes Márkba. Okos lány volt, tudta, komoly kapcsolatot nem lehet effajta ígéretekre alapozni.

Töhi elszontyolodott. Letörve roskadt a padba. Minek ennyi csodálatosság, ha senkivel sem oszthatja meg. Ekkor valaki mellé kucorodott. A szegénylős kis Petra volt az. Mid van még, Töhi?, kérdezte. Töhi elmosolyodott, és mély levegőt vett. Most tényleg valami nagyot mond!

KAPITÁNY MÁTÉ

Örök- levégő

Apukám épít

Apukám egy igazi hős.
Nem azért, mert akkor is tud mesélni,
ha nincs nála könyv.
Nem is azért, mert akkor is megnevettet,
amikor kikapunk fociban a bésektől
az én öngóloommal, és a húgom is rajtam nevet.
És nem is azért, mert mindig olyan jó játékokat talál ki,
hogy azokat sose lehet megunni.
Anya egyébként nem tudja róla, hogy egy igazi hős.
Ő mindig azt mondja,
nagyra nőtt, álmodozó gyerek.
Pedig csakis egy hős lehet, aki,
mint az én apukám,
folyton várakat épít.
Anya szerint
hatalmas nagy légvárakat.

HAÁSZ JÁNOS

TÖRÖK ESZTER rajza

Volt egy váram

Volt egy váram, szép és formás.
Légből készült, csuda pompás.
Három évig laktam benne,
Szépítgetve, díszítgetve.

A lámpám is csillagból volt,
Kölcsön adta a telihold.
Volt egy csodás állatkertem,
Kedvenceim etetgettem.

Tigrist, zebrát, tapírt, pandát,
Meg egy dinót, őslényfajtát.
A légváram emelete
Mesehősökkel volt tele.

Ám egy nap egy vaksi sárkány,
Váramnak ütközött kábán.
Földre hulltam, nem szépítem.
Most a kőházam építem.

TÓTH ÁGNES

A vízipók háza

Biztosan ismeritek a *Vízipók, csodapók* című rajzfilmsorozatot.

[A Youtube-on meg is nézhetitek!]

A mese - sok más természeti érdekességgel együtt, ami a vízben és a víz körül látható - a bűvárpókról vagy más néven vízipókról szól, s találó a címe is, hiszen a vízipók valóban „csodapók”. Kétségtelenül különleges, hogy egy pók a vízben él. Nincs más pókfaj a világon, amely bemenne a víz alá; ez pedig ott él, ott táplálkozik, ott szaporodik. Még a hálója is a víz alatt van. De ennek a hálónak egészen más a feladata, mint a „rendes” pókok hálójának.

Az erdők-rétek pókjai olyan hálót szőnek, amellyel elfoghatják a repülő rovarokat. Ilyen a keresztspók gyönyörű, kör alakú hálója, amelyet fák-bokrok ágai közé feszít ki - függőlegesen. S ilyen a vitorlaspókok kicsit kusza - vízszintes - háló-szövedéke, ezeket bokrok alján vagy a levelei között figyelhetjük meg.

A vízipók víz alatti hálója egészen más. Nem is rovarfogásra szolgál, hanem hogy a kis, nagyjából egy centiméteres állat ott lakjon. A hínárral és

más vízi növényekkel sűrűn benőtt tavacskákban élő

pók a hálója segítségével parányi bűvárharangot készít. Ezt a feladatot nagyon ügyesen oldja meg. Leúszik 2-3 centire a vízfelszín alá, s ott a fonalát levelekhez, vékony ágacskákhoz ragasztva elkészít egy vízszintes szövedéket. Ez a hálója. Ezután a vízfelszínhez úszik, ott fejjel lefelé fordul, egy pillanatra kidugja potrohát a szabad levegőre, majd visszamerül a vízbe. A potrohán lévő, különlegesen selymes szőrszálak azonban nem nedvesednek át, nem engedik ki maguk közül a levegőt. Így a vízbe visszabújt kis pók potroha ezüstösen csillogó levegőbuborékban van.

Miért olyan fontos a vízipóknak a szőrszálak közé zárt levegő?

A pók leúszik a vízszintes szövedék alá, lábával lesöpri potroháról a lehozott levegőt, amely szabad buborékok formájában fölszáll a szövedékig. Ott azonban megakad, s kicsit megemeli a háló közepét. A pókocska sokszor fölmeleg levegőért, s mindig ugyanoda, a szövedék alá gyűjti. Ahogy az

összegyűjtött levegő egyre nagyobb buborékká gyarapszik, egyre magasabbra domborítja a szövetek közepét. A kialakuló, levegővel telt bűvárharangot a kis pók addig növeszti, míg végül be tud mászni a maga gyűjtötte levegőbuborékba.

Vajon a levegőbuborékok miért nem bújnak át a szövetek kicsiny résein? Egy gyors kísérlet segít megérteni. Sűrű szövésű konyhai műanyagszűrőt - ami most a vízipók finom hálóját helyettesíti - tegyetek szítás részével fölfelé egy nagyobb fajta edény aljára, s engedjete rá annyi vizet, hogy bőven ellepje. Ezután - a szűrőt picit megemelve - szívószállal fújjatok alá kevés levegőt. Figyeljétek meg, átjön-e a levegő a szűrő piciny lyukain!

Nem megy át, mert a levegőbuborékot körülvevő víznek a buborék belseje felé ugyanolyan „levegőre néző” felszíne van, mint kint, a tényleges vízfelszínen. Ez a felületi hártya viszonylag erős. Ki is próbálhatod. Egy gemkapcsot hajlíts szét L-alakra. Tartsd függőlegesen az egyik ágát, a vízszintes ágára pedig fektess másik gemkapcsot. Nagyon óvatosan süllyeszd egy pohár vízbe. (A poharat előzetesen alaposan öblítsd ki tiszta vízzel!) A vízszintes gemkapocs fent marad a víz felszínén, s az L-alakút ügyesen kihúzhatod alóla. A víz felületi hártája még egy vasból készült gemkapcsot is elbír. (Mindig teljesen száraz gemkapcsokkal végezd a kísérletet!)

A műanyagszűrő alatti levegő ugyan menne fölfelé, átbújna a szűrő lyukacskáin, de ehhez át kellene szakítania a körülötte lévő víz felületi hártáját. Fontos, hogy kicsik legyenek a szűrőn a lyukacskák - mint ahogyan a bűvárpók hálóján is

kicsik a nyílások -, mert nagyobbakon már átbújna a levegő.

A vízipók mindig alulról megy a házába vagy bújik ki onnan. Ha felül próbálna ki- vagy bemenni, meg kellene bontania a hálót, s a nyíláson mégiscsak kiszökne a levegő.

A vízipók buborékházából indul vadászni, s oda viszi az áldozatát is. Olyan ügyesen és gyorsan úszik lábai segítségével, hogy sikerrel elkap kisebb vízi rovarokat, rovarlárvákat. A prédáját megmarja, majd megbénult (vagy elpusztult) áldozatát becipeli a bűvárharangba.

De vajon miért jó a vízipóknak, hogy a vízben él? A pókoknak sok az ellensége, madarak,

gyíkok, kisebb emlősök vadásznak rájuk.

Ezektől a víz alatt kevésbé kell

tartania. Ez a különös életmód

előnye. Nehézsége azonban,

hogy a pókok légköri levegővel

lélegeznek. Hiába tartózkodik a

vízipók szinte egész életében

a vízben, nincs kopolyája, mint

a rákoknak, ezért a víz alatt is

biztosítania kell, hogy állandóan

legyen levegője. Erre szolgál a buborék-bűvárharang.

Még nem tudjuk pontosan, hogyan

lehet hosszabb ideig elegendő a vízipók

számára a buborékjában lévő oxigén, hiszen a

légház alig nagyobb, mint maga a pók. Valószínű,

hogy a vízi növényeknek fontos szerepe van ebben,

mert leveleik ugyanúgy oxigént bocsátanak ki a

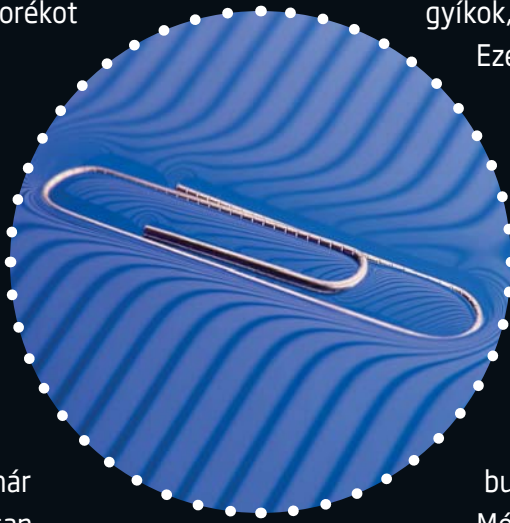
fotoszintézis folyamán, mint a többi növény.

A vízipók bűvárharangjának szövetédfala gyakran

levelekhez tapad, ezért könnyen lehet, hogy a vízi

növény is ellátja a vízipók harangját oxigénnel.

VICTOR ANDRÁS

Az undokzsák és

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy kicsi álommanó, akinek hiba csúszott az agytekervényébe, és furcsábbnál furcsább dolgokat művelt a földkerekségen. Míg épeszű társai gondosan vigyázták a komák álmait, ő ügyesen elcsórta azokat, és hét lakat alá zárta mindet.

- Még hogy varázspálca, csodalámpa meg jótevő aranyhall! - hahotázott gúnyosan a manó a különös vágyakon.

A manókacagás olyan hangosan és lendületesen gurult szanaszéjjel a világban, hogy még a nagyot-halló fülekbe is eljutott, és a legeldugottabb helyekre is befészkelte magát. Akkor aztán a világ összes komája búsan lógatta az orrát.

- Biztos az én álmomat is ellopja, így nem teljesül soha! - gondolták szomorkásan és búcsút intettek álmaiknak, amiket addig lelkesen szövögettek.

Jól tudták ugyanis, hogy ha az álmot a manó ellopja és hét lakat alá zárja, az örökre törlődik a komakobakból és nem válik valóra sem most, sem máskor. Így hát mindenki rettegett a manó gúnyos nevetésétől, amely jelezte, hogy újabb álom került a süllyesztőbe.

Egyszer aztán a kis kópé megneszelte, hogy a felhőkre épült Légvárban nagy munka zajlik, egy lelkes koma ugyanis álmokat kovácsolt magának. Nem is kellett a manónak több, fogta a cókómkját, és útra kelt, hogy bezsebelje mindet. Az Álomkovács azonban nem várta tárt karokkal. Elhatározta, hogy így vagy úgy, de túljár a gonosz

manó eszén, és nem hagyja, hogy dédelgetett álmai elveszenek.

Először gondosan eldugta az ábrándjait, hogy a manó akkor se leljen rájuk, ha ezer esztendeig keresi azokat. Ám a kis undokzsák füle hegyes, szeme pedig éles volt, és minden furcsaságot azonnal kiszúrt. Így a koma hiába rejtegette álmait, a manó néhány szempillantás alatt megtalálta mindegyiket.

A koma nem hagyta annyiban a dolgot, másodjára megpróbálta elkapni a rosszaságot, hogy többet senkinek se okozhasson bosszúságot. Hat nap és hét éjszakán át kergette a manót házról házra, utcáról utcára, városról városra. Ám az ebugatta lába olyan furge volt, hogy soha nem sikerült nyakon csípnie.

Ezek után a koma még elszántabb lett, és furfangos kelepécét állított. De hiába volt minden fortély, cselszövés vagy turpisság, a manó csak féleszű volt, nem teljesen eszetlen, így mindig észrevette, és kikerülte a csapdákat.

Az Álomkovácsnak nem volt több ötlete, elhatározta hát, hogy akkor is kovácsolni fogja az álmait, ha elvesznek. Felhőszélből készített magának füldugót, hogy szorgos munkáját ne zavarja az utálatos manónevetés.

A manónak ezután annyi lopnivalója akadt, hogy egy idő után nem bírta szusszal, és világgá futott. Azóta minden koma bátran álmodik a leghétköznapiabb dolgokról meg a legfurcsábbakról.

SALAMON KITTI

a makacs Álomkovács

Álmos és az Ármány Gyártmány

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy ország. Ez az ország olyan messze volt, hogy csak a térképek hátoldalán lehetett feltüntetni, és nem ment oda se vonat, se hajó, se repülőgép. Az országnak volt egy bölcs, öreg királya, az öreg királynak meg három szép fia. A két nagyobbik fiú rendes, dolgos legény volt, hanem a legkisebb az bizony egy világ lustája. Ha tehetne, délig az ágyban heverészett. Hiába kérelték, hogy keljen fel, menjen a bátyjaival tanulni, sétálni, mindig azt

felelte, hogy nagyon álmos. Így hát ráragadt az Álmos név.

Egyik nap levelet kapott az öreg király a szomszédos királyságból a hírrel, hogy ott már mindent lerombolt az Ármány Gyártmány, és most egyenesen feljűk tart.

– Hajj, hajj – sóhajtozott az öreg király.

Érezte, túl öreg ő már ahhoz, hogy Ármány Gyártmánnyal megbirkózzon, át kell adnia az uralkodói címet valamelyik fiának. Így aztán

magához hívatta a három fiút, és azt mondta nekik, hogy az lesz a király, aki három napon belül épít egy várat, amit az Ármány Gyártmány nem tud lerombolni.

- Mi az az Ármány Gyártmány? - kérdezte Álmos, aki pizsamában, a szemét dörgölvé állt apja trónszéke előtt.

- Ha jártál volna világveszedelem-óra, most tudnád - korholta legidősebb bátyja.

De Álmos nem járt világveszedelem-óra, sem váreleméleti és -gyakorlati órára, így aztán fogalma sem volt, hogyan fogjon a várépítéshez. Kiment a palota kapujába, leült egy fűzfa alá, szomorúan támasztotta a fejét, és próbálta kitalálni, mitévő legyen. Meglátta ezt egy kis levelibéka, aki a fa törzsén ült.

- Miért szomorkodsz, királyfi?

- Hogyne szomorkodnék, mikor jön az Ármány Gyártmány, nekem meg olyan várat kell építenem, amit nem tud lerombolni.

- Ármány Gyártmány nekem is régi ellenségem. Ideje, hogy valaki megleckéztesse. Segítek neked várat építeni!

Álmos beleegyezett. Amíg a legidősebb bátyja épített egy húszméteres kőfallal körülvett várat, Álmos a levelibéka tanácsára a mezőn hevert, és a felhőket nézegette. Meg kellett mondania, melyik mire hasonlít. Meglátta ezt a bátyja, és kinevette. Másnap, amíg a középső bátyja felépített egy negyvenméteres kőfallal körülvett várat, Álmos a levelibéka útmutatása szerint beült a könyvtárba, és elolvasott ezer történetet. A középső bátyja is kinevette.

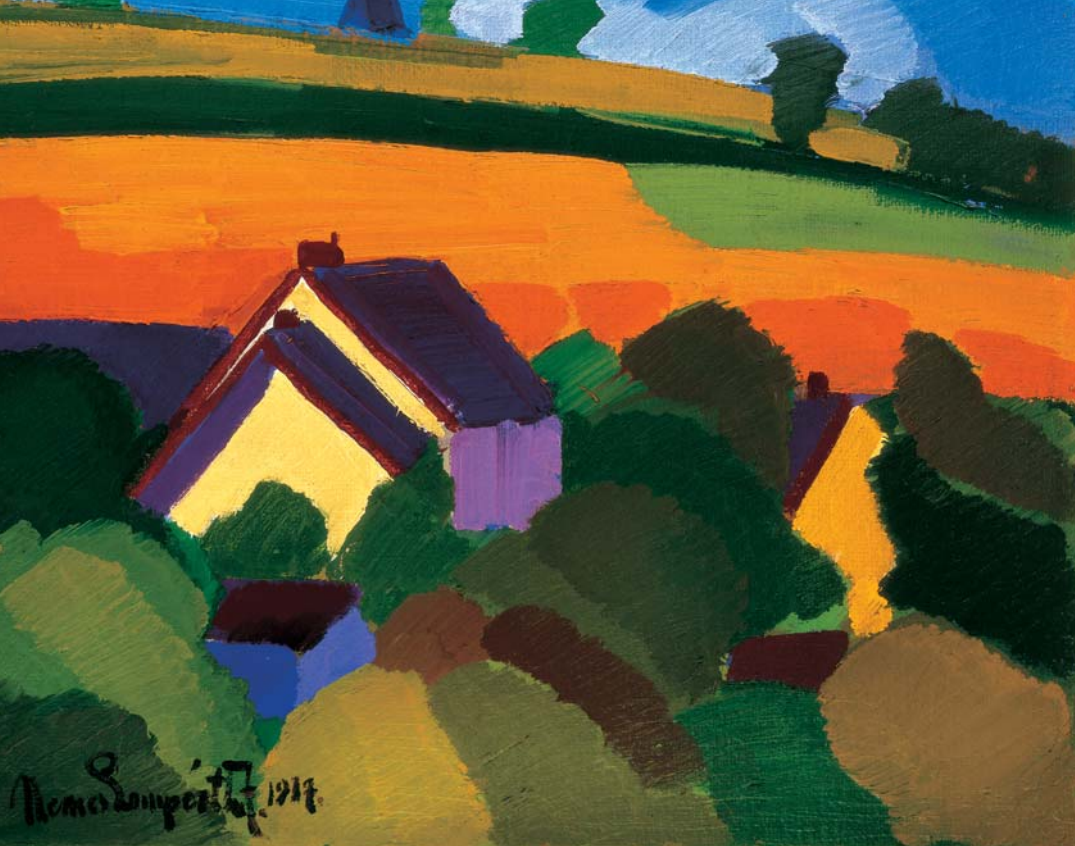
Harmadnap aztán úgy ítélte meg a béka, hogy Álmos sikeresen teljesítette a képzelőerőnléti edzést, nekiláthat felépíteni a várat. Nem is akármilyet, hanem légvárat! Azt bizony nem kövekből rakják, hanem képzeletből. Álmos vára igen szépre sikeredett. Volt négy bástyája, karcsú tornya, íves kupolája.

Estére megérkezett az Ármány Gyártmány, egy hatalmas, ijesztő robot. A gépszörny egy csapásra ledöntötte az öreg király palotáját. Két csapásra lerombolta a legidősebb fiú várát. Három csapásra szédöngölte a középső fiú várát. Aztán Álmos légvárához masírozott. De azt bizony hiába ütötte-verte, a képzeletet nem lehet lerombolni. Addig-addig püfölte, míg leszakadtak nagy gépkarjai, lemerült az akkumulátora, és elterült a földön, mint egy tönkrement porszívó.

Az öreg király ölelte-csókolta legkisebb fiát, igen büszke volt rá, s menten kihirdette, hogy Álmosra hagyja a királyságát. A két idősebb testvér is bocsánatot kért, amiért alábecsülték. A levelibéka pedig átváltozott szépséges királykisasszonnyá. Elmesélte, hogy az ő királyságát már korábban lerombolta a gonosz robot, ezért volt kénytelen béka képében elbújni előle.

Álmos azonnal beleszeretett az aranyhajú királylányba, el is vette feleségül. Sohasem lustálkodott többé, egész nap a királyság ügyeivel foglalatalkodott. Éppen olyan bölcs uralkodó lett belőle, mint az apja volt, s mind boldogan éltek, míg meg nem haltak.

MISKOLCZI BARBARA

>> NÉZZÜK EGYÜTT...

Nemes-Lampérth József képeit!

A tájképek legtöbbször a természet egy-egy szegletét ábrázolják, gyakran távlatból mutatják a tópartot, a folyókanyart, hegyeket, dombokat vagy éppen „az Alföld tengersík vidékét”. Ritkábbak a városi környezetet megjelenítő tájképek. Nemes-Lampérth József mindössze harminchárom évet élt, viszonylag keveset festett, de képeinek nagy részén városi, gyakran külvárosi tájat látunk.

A családi krónika szerint nemesi származású volt - a 19. század végi Magyarországon ez még

rangot jelentett -, mégis nehéz körülmények között nőtt fel Budapesten. Eredetileg Lampérth Józsefnek hívták, művésznévként vette fel a Nemes előtagot. A budapesti Iparművészeti Iskolában tanult rajzolni, felvették a Képzőművészeti Főiskolára is, ahová csak egy évig járt. Esti rajzórakon képezte magát, és még húszéves sem volt, amikor a Nemzeti Szalonban szerepelt képével, a Szépművészeti Múzeum pedig vásárolt is tőle. Egyre közelebb került Kassák Lajos köréhez - vele már foglalkoztunk a Szitakötőben -,

a Ma című lap is rendszeresen közölte rajzait.

Egy tragikus esemény fordulatot hozott életében és festészetében is. A *Ravatal* című képe halott apját ábrázolja. A képhez kötődő történet nemcsak a művész lobbanékony természetéről árulkodik, hanem felismerhetjük korán jelentkező betegségének tünetét is. Egy kiállításon ugyanis dühroham tört rá - valószínűleg összeszólalkozott festőtársaival -, és karddal (vajon miért viselt kardot egy kiállításon?) belevágott az apját ábrázoló képbe. A kard pengéje visszapattant a keretről, el is tört, és megsebesítette a művészt. Micsoda jelenet lehetett!

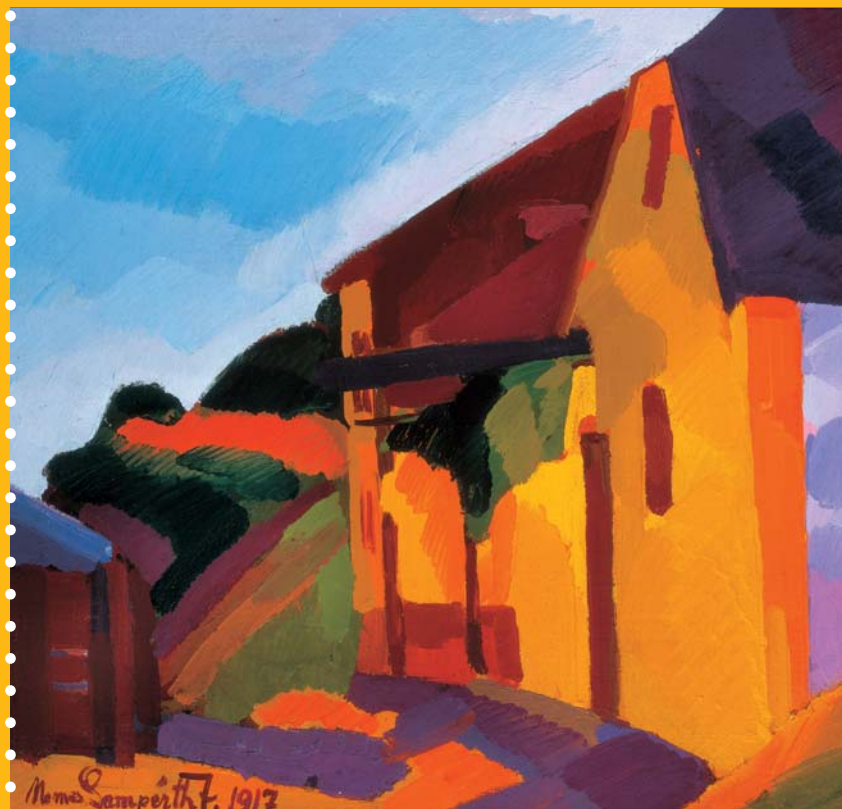
Párizsba 1913-ban jutott el, ahol művészi látásmódjára elsősorban Cézanne (ejtsd: szézán) és a Vadak nevű csoport hatott. Különösen élénk színeket használt, finom árnyékolás helyett erős színtömbök láthatók képein.

Az első világháború kitörésekor tért haza, és bevonult katonának. Többször is megsebesült, bal keze lebénult. A harcok élménye is súlyosbította idegbetegségét. Leszerelése után, az 1919-es Tanácsköztársaság idején festőnövendékeket tanított, élvezte a fiatal hallgatók lelkesedését, és hogy átadhatja tudását. A tanácsköztársaság bukása után sok művészhez, tudóshoz hasonlóan el kellett hagynia az országot. Berlinben izgalmas, friss szellemű kulturális közegre talált. Végre rengeteget dolgozhatott. Ráadásul felkarolta egy galériatulajdonos, és alkalmat nyílt neves művészekkel, például Moholy-Nagy Lászlóval együtt kiállítani. Úgy tűnt, a nehézségek után jobbra fordul sorsa. A sikeres berlini kiállításon felfigyelt rá egy svéd gyűjtő, vásárolt tőle, sőt meghívta pompás villájába. Svédországban életében először volt pénze drága festékekre, vásznakra. Addig sokszor csak rajzokat készített, mert nem tudott festéket venni. Életműve a svéd kaland után nem sokkal véget is ért. Hazatérése után kórházba került, igaz, ott is, még utolsó hónapjaiban is festett. Összesen tíz évig alkotott, a tájképeken kívül festett csendéletet, portrét és aktot.

Három Nemes-Lampérth-képet látsz itt. Mindhárom tájkép, de nagyon szokatlanok. Te rajzoltál, festettél már ilyen színekkel házakat, utcát? Az élénk, vibráló árnyalatok és a határozott vonalvezetés több korabeli művészeti irány képviselőinél megfigyelhető. Nemes-Lampérth színes mozgalmassága azonban feltűnően egyedi. Persze minden jelentős alkotónak vannak csak rá jellemző kifejezési formái.

Nemes-Lampérth nagyon fiatalon, az 1913-as budapesti futurista kiállításon láthatott harciasan harsány képeket. Rá is hatott ez a bátor, a valóság

részletgazdag ábrázolásától elszakadó festésmód. Bár a tájképeken nincs mozgó alak, a satírozás és a meleg árnyalatok használata mégis rendkívül mozgalmassá és erőteljessé teszi a képeket. A poszteren látható *Horgony utcai részlet* a budapesti Tabán falusias környezetét örökíti meg. A Gellért-hegy oldalában lakott ekkoriban, tehát közvetlen környezetét festette meg.

Az élénk színekbe öltöztetett házak mintha díszletek lennének a szürke mindennapokhoz. Mit gondolsz: igazán vidámak ezek a színek, vagy inkább nyugtalanítóak?

Digitális légvárak

Több mint negyedszázada már, hogy egy angol tudós, Sir Timothy John Berners-Lee (ejtsd: bönrörzli) létrehozta a világhálót – és ezzel sok minden megváltozott körülöttünk.

Az internet és a hozzá kapcsolódó technológiák sokkal több ígérettel és hiedelemmel csábítanak, mint amennyi a korábbi történelmi időszakok emberét elérte – és nem is mindig könnyű megküzdeni velük. Újféle légvárak épülnek, és szemfülesnek kell lennünk, hogy időben felismerjük, mivel állunk szemben.

Egy-két évszázaddal ezelőtt a kis falvak lakói akár egész életükben nem lépték át megyéjük határát sem, a külföldi utazás gondolata pedig fel sem merült bennük. Így a nagyvilág dolgairól csak elvétve, többnyire hallomásból értesültek, s ha el is jutott hozzájuk egy csata, egy koronázás vagy a szomszéd faluban felbukkanó cirkuszi mutatványos híre (ez akkoriban nagy eseménynek számított), a földműves mindennapok történései hamar elsodorták ezeket. A szüret vagy a disznóvágás mégiscsak valóságosabb és jelentősebb volt számukra.

Ma képszerkesztő programokkal korábban hihetetlennek tűnő látványt – állóképeket, filmeket – lehet előállítani, a weboldalak pedig villámgyorsan dobják eléink a legváratlanabb, legmeglepőbb történeteket. Nehéz szétválasztani a tényeket a fantázia szüleményeitől, különösen, ha már sokan elhisznek valamit, sőt lelkesednek érte.

A legtöbb munkahelyen rendszeresen tartanak tűzvédelmi riadót. Ilyenkor a sziréna megszólalása után a dolgozóknak meghatározott rendben el kell hagyni az épületet. Ezt azért gyakorolják, hogy valódi tűz esetén mindenki pontosan tudja, mit kell csinálnia. Ugyanilyen fontos lenne az interneten is riadót tartani – és lehetne is, sajnos, mert rendkívül sok a valótlán, becsapós tartalom. Segíteni kellene a gyanútlan felhasználókat, hogy elkerülhessék a hamis weboldalakat, tartalmakat, képeket. Egyébként a feltaláló Berners-Lee, mikor megépítette az információmegosztó rendszer prototípusát és elkészítette az első honlapot, nagyon pontosan leírta, mi a világháló, hogyan lehet és kell használni, böngészni rajta – de gondolt a veszélyeire is. A tudós szerénysége legendás: még jogdíjat sem fogadott el találmányáért.

Kevesen tudják, hogy a számítógép létrejöttében szerepe volt egy 19. századi grófnőnek. Augusta Ada King Lord Byron (ejtsd: bájron) angol költő lánya volt. Az apa állítólag „paralelogramma-hercegnő”-ként emlegette – talán még hozzá, messzi idegenbe is eljutott Ada matematikai tehetségének híre, hiszen egyhónapos volt a kislány, mikor elhagyta a családot, és később soha nem találkoztak. Ada közel két évszázada leírásokat készített az első mechanikai számítógéphez. Van, aki úgy véli, a

grófnő már programokat is írt. Mindenesetre az Egyesült Államok Védelmi Minisztériuma 1980. december 10-én, Augusta Ada King születésnapján elfogadott egy új programozási nyelvet, amelyet a grófnő emlékére Adának neveztek el. Igaz ugyanakkor, hogy a megmaradt levelezés és kéziratok alapján nem állapítható meg biztosan, hogy a hölgy mennyiben járult hozzá a számítógép-ős matematikai terveihez, mi az ő saját ötlete. Úgy tűnik, a bizonytalanság a digitális világ létrejöttével nem csökkent.

A digitális légvárak sajátossága, hogy hatásuk úgy harapózik el, mint a tűz, és a gyanútlan emberek életében igen nagy kárt okozhatnak. A valóságos légvárak is gyors sikerrel kecsegtetnek, mintha egy csettintéssel valóra válthatnánk álmainkat. Néha a kattintás is ilyen csettintés. A veszélyesen csábító oldalak egyik jellemzője, hogy látogatóitól még egy kattintást kér ahhoz, hogy az oda tévedt mindent megnézhesen, elolvashasson. Ha ezt tudatosítjuk, máris megkezdtük a védekezést. A gombnyomás után ugyanis legtöbb esetben nem mutatják meg az ígért képet vagy szöveget, ám aki kattint, a mozdulattal automatikusan terjeszti az oldalt saját üzenőfalán. Vagy ha meg is mutatják a kért tartalmat, az tele van szeméttel, spammel (ejtsd: szpem).

A digitális légvár olykor megbízhatónak tűnik, mert szerkesztői egy valódi oldalt „klónoznak”. Apró szűrési trükkel védekezhetsz: érdemes megnézned a böngésző címsávját, ahová az eredeti, jó oldal címét szoktuk beírni - ha ott nem az ő fő webcímük áll, hagyd el ezt a digitális terepet. Ismered a közmondást: nem mind arany, ami fénylik.

SZVETELSZKY ZSUZSANNA

Örökmozgó

Hóbort professzor talpát a meleg homokba mélyesztve a tengerparton üldögélt. Szeretett vakációzni. Cseppet sem sajnálta az időt, amit a Nagy Egyesített Elmélet kutatása helyett családjával a tengerparton töltött. Nem zavarták sem aláírandó papírok, sem értekezletek, sem a semmiből előbukkanó diákok. Hallgatta a hullámok megunthatatlan morajlását, és gondolataiba merült. Ám hirtelen árnyék vetült rá.

- Papa, építsünk homokvárat! - mondta Kristóf, Hóbort professzor kilencéves fia.

- A testvéreid nem építenek veled?

- Inkább tollasozni mentek.

- Hm..., pedig nem rossz ötlet. Építhetnék bástyát, kaput és persze vízlevezető árkot köré...

- Tegyük bele a vízkereket is, hogy a hullámok megforgassák!

Hatalmas várat építettek. A vízkerék talapatát gondosan rögzítették, és a csatornán át behullámzó tengervíz időről időre megforgatta a kereket.

Elégedetten figyelték a vízkerék forgását.

- Papa, mitől hullámszik a tenger?

- A tenger hullámszását a szél okozza, vagyis a légnyomás különbségei a tengervíz felszíne fölött.

- Akkor igazából a szél hajtja a kerekünket?

- Egészen pontosan a szél energiája, amit átad a tengervíz részecskéinek.

- És a szelet mi hajtja?

- A Nap sugárzása felmelegíti a Föld felszínét.

Van, ahol melegebb lesz, máshol kevésbé, ebből származnak a légnyomás különbségek, amik a levegő vízszintes áramlását, vagyis a szelet hajtják.

- Akkor végeredményben a Nap okozza a vízkerék forgását?

- Igen, a napsugárzás energiája. A Nap sugárzását a belsejében átalakuló elemi részecskék egyesülése, vagyis fúziója termeli. A napenergiát persze közvetlenül napelemekkel is lehet hasznosítani.

- Vagy akár úgy is, ha a hasunkat süttetjük -

jegyezte meg Kristóf. - Bárcsak örökké itt maradna a várunk a vízkerékkel! Meg is erősítem a várfalat.

- A tenger előbb-utóbb elmossa a homokvárakat. Lehetne persze tartósabb vízkereket építeni vagy akár hullámerőművet. Néhány hullámerőmű már működik is, bár a szélkerekeknél egyelőre jóval kevesebb energiát termelnek.

- Nem lehetne könnyebben energiát nyerni?

- Sokan kísérleteztek már olyan szerkezet előállításával, ami bármilyen energiaforrás nélkül energiát termel. Még nevet is adtak neki, perpetuum mobilének hívják, magyarul örökmozgónak. Ha volna perpetuum mobile, ingyen nyerhetnénk az energiát.

- Például bármikor rákapcsolhatnám a mobilomat, és feltöltené?

- Igen, és nem kerülne semmibe.

- Nem találhatnád fel inkább az örökmozgót a Nagy Egyesített Elmélet helyett? Feltalálhatjuk együtt is, és aztán milliárdosok leszünk...

- Sajnos, a fizika törvényei kizárják ezt a nagyszerű lehetőséget. Perpetuum mobilét még soha, senkinek nem sikerült készíteni. Elvi oka van, az energia megmaradásának törvénye. Eszerint az energia átadódhat, átalakulhat, de nem lehet a semmiből előállítani. Mégis vannak, akik próbálkoznak vele, de csak légvárakat építenek...

- Jaj, betört a víz a várunkba!

Egy nagyobb hullám csapott át a homokváron, felborítva a vízkereket.

- Jön a dagály, lassan szedelőzködnünk kell. Gyere, keressük meg a többieket!

- Papa - szólt Kristóf, miközben elindultak a parton -, mit gondolsz, nem vagyunk így is milliárdosok?

- Hát, nem vagyok benne biztos.

- Rosszul tudod! Szerinted hány homokszemcse lehet a parton körülöttünk? Milliárd meg milliárd!

- Igazad van! És ha már ilyen gazdagok vagyunk, akár fagyit is vehetünk!

Az alsó déli- bábfalvi vevő

BENEDEK VIRÁG rajzai

A tavaszi napsugarak kedvesen simogatták Bükkösi Rossz Manó fejét, és ő dudorászva tolta szamóccával és fejes salátával teli kiskocsiját a piacra. Alig pakolta ki áruját a vásártéren, már jöttek a vevők, vették a szamóccát és a salátát, dicsérő szavaiktól büszkeség dagasztotta Bükkösi Rossz Manó keblét, és talán le is pattant volna néhány gomb feszülő kiskabátjáról, ha nem jelenik meg egyszerre egy apró, sovány, beesett arcú emberke. Megállt az asztal előtt, szúrós szemmel vizsgálta a szamóccát, majd fintorogva belekóstolt.

- Mi, Alsódélibábfalván új termesztési rendszert dolgoztunk ki, építünk egy hatalmas dombot, és annak a tetején ültetjük el a szamóccát, így sokkal nagyobb és édesebb lesz, mert közelebb van a naphoz - mondta az emberke.

Bükkösi Rossz Manó meglepetten hallgatta a fura vevőt.

- Alsódélibábfalva... Mintha már hallottam volna erről a helyről...

Az emberke tudomást sem vett Bükkösi Rossz Manó szavairól, és a salátát tapogatta.

- Mi otthon békanyálból olyan tápanyagot készítünk, amittől a salátánk sokkal zöldebb lesz, és még keményebb is, mint ezek.

Bükkösi Rossz Manó nem talált szavakat.

- Kérek egy zacskó szamóccát és két fej salátát! - szólt váratlanul kurtán a sovány alak.

- Mégis vásárol, annak ellenére, hogy Alsódélibábfalván minden szebb, nagyobb és finomabb?

- Egyelőre kénytelen vagyok, mert otthon homokos a talaj, abból nem tudunk dombot építeni, új eljárást kell kitalálnunk a talajjavításhoz...

- Hát a békanyál?

- Sajnos, még nincs tavunk, amiből a békanyálat nyerhetnénk, de már dolgozunk rajta, hogy...

- Négy garas lesz összesen - adta a kezébe a szamóccát és a salátát Bükkösi Rossz Manó.

- Kérhetem hitelbe? Ugyanis hatalmas vállalkozásba kezdtem, amihez néhány teherautóra és raktárakra van szükségem, egyelőre azonban csak egy háromkereű biciklim és egy rozoga fészere van, hanem már csak idő kérdése, hogy...

- Hát akkor, sajnos...- vágott közbe Bükkösi Rossz Manó, de hirtelen a homlokára csapott a tenyerével, mint akinek eszébe jut valami. - Kérem, fogadja el ajándékba a szamóccát és a salátát! - szólt kedvesen. - Tudom már, mit hallottam Alsódélibábfalva lakóiról!

De az emberke meg sem hallotta, szájába tömött egy marék szamóccát, és úgy ette, mint aki legalább egy hete nem látott ételt, majd elrohant. Siettékben talán még elmormolt egy köszönömöt, de lehet, hogy ezt csak Bükkösi Rossz Manó képzelte.

BAKOS TIBOR

A zeneszerző vára

- A zeneszerző várat épít.
- Kottapapírból?
- Nem, a hangokból. S nem azért, mert egy várról ír zenés mesét. A hangok maguk az építőkövek, sőt a malter is, ami összetartja az épület elemeit.
- Minden zene vár? Erődítmény, palota?
- Nem. De minden zene épület. Egy népdal is, aminek négy sora van. Sokféle szerkezetű népdalt ismerünk, de legtöbbször a harmadik sorában van a komolyabb zenei „történet”. Akad, amelyeknek a dallama is ott emelkedik a csúcspontra, hogy aztán a negyedik sorban visszalépjön a kezdősor dallamának magasságába.

Az ilyen kupolás szerkezetnek hívják - már a nevében is ott az építészet. De egy kis dal még nem nevezhető várnak. Az még csak sátor. Egy könnyebb hangszeres darab, amelyet a zeneiskolában tanulunk, s amelynek zenei formája csak kicsit bonyolultabb a népdalénál, a szerkezete pedig annyiban, hogy egyetlen dallam helyett többszólamú, már hétvégi ház. De egy szonáta, szimfónia, oratórium vagy opera már igazi vár.

- A mű hosszúsága az építmény magasságának felel meg?

- Nem. A szerkezet összetettsége hasonlítható a vár - az épület - elemeihez. Hány tornya van a várnak? Milyen vastagságú, belülről mennyire átjárható falak védik a külső támadástól? A palotának hány szobája, terme van? Azokat mire használják: hálónak, táncteremnek, könyvtárnak? A nagyobb, bonyolultabb zeneművek több tételből állnak. Ezek más-más hangulatúak, amelyek összessége adja az alkotás tartalmát. Ezt a tartalmat nem kell tudnunk szavakban elmesélni, esetleg az egyik ember mást hall benne, mint a másik, de a különböző jellegzetességeket mindenki megkülönbözteti. Az egyes tételek is több zenei témát tartalmaznak, amelyek harcba szállnak egymással, majd a konfliktusok feloldódnak.

- A témák a vár lakói?

- Ezt is mondhatjuk, de akár a puszta falakra is gondolhatunk. Más hangulatban érezzük

magunkat egy lágy boltíves építésű teremben, mint egy keményen szögletesben. Máshogyan egy sokablakos világosban, mint egy olyanban, ahová szinte csak lőréseken át szűrődik be némi fény. A klasszikus zenében a tételek más-más hangnemben íródtak. Ha például az első C-dúrban, akkor a második mondjuk a-mollban, de lehet, hogy F-dúrban. Az, hogy milyen hangnemben szólal meg a zene, a hangszín határozza meg, ami a dallam, a ritmus és a harmónia mellett a zene negyedik legfontosabb alkotóeleme. Ha egy tétel, mondjuk, C-dúrban van, az sem marad végig az alaphangnemben, vannak G-dúrban, D-dúrban, esetleg a-mollban vagy e-mollban lévő szakaszai is. A hangnemeknek ez a változatossága is a várépítés eszköze, de legalábbis a belsőépítészeté, a berendezésé. Olyan, mint a vár egy nagyobb termében elválasztó fallal határolt bensőségesebb szoba, egy szépen ívelt bútordarab, egy művészien festett cserepekből álló kályha.

- Az építész rengeteget számol, hogy jó helyre állítsák a megtervezett falakat, hogy azok megtartsák az emeletet, ne roskadjon össze a vár, a ház. A zeneszerző nem számol?

- De bizony. Például amikor egy mű, egy tétel csúcspontját az aranymetszés-pontra akarja helyezni. Az aranymetszés egy aránypár. Egy távolságot - a zenében, mondjuk, egy tételt - úgy osztunk ketté, hogy az egész úgy aránylik a nagyobbik szelethez, mint a nagyobbik a kisebbikhez. Sok klasszikus zenében ráismerhetünk erre, de e formaalkotás jelentősége a huszadik században nőtt meg.

Bartók Béla zenéjében igen sok helyen kimutatható, hogy a csúcs az aranymetszés-pontra esik, ezért sokan azt hitték, Bartók gondosan kiszámította a helyét. Igaz, hogy követői gyakran

megtették ezt, az ő komponálási módszeréről azonban tudjuk, hogy nem számolgatta, hanem zseniálisan ráérezett erre a formaalkotó pontra. Az építésznek nem elég ráéreznie, a zeneszerzőnél számítás vagy ráérezés, mindegy. (A négysoros népdalnak is azért a harmadik sora hordozza a legfontosabb zenei tartalmat, mert arra esik az aranymetszés.)

Egy hosszabb történetet elbeszélő oratórium, opera az igazán nagy vár... Egymásra épülnek a jelenetek, azokon belül áriák, több énekes által előadott kettősök, hármások, akár hatosok, zenekari, sőt, nemegyszer énekkari szólamok. Harcba szállnak a témák, a karakterek, a hangszínek, aztán a cselekmény szerint összeolvadnak, elrendeződnek. Az opera még felvonásokra is tagozódik, egy-egy szereplőt jellemző motívumok változatlanul, vagy épp kifejezően megváltoztatva visszatérnek. Ha mindettől „felépül a vár”, magával ragadja a közönséget. Akárcsak a látogatókat a hegy tetején álló várkastély.

HOLLÓS MÁTÉ

Felleg- ajtó

Ott állt a felhővár a város szélén, ki tudja, mióta. Az emberek szerették, mert méretes volt, látványos, sőt a polgármester szerint gigantikus. Egyszóval, jót tett a turizmusnak.

Derűs napokon, ünnepeken özönlöttek a látogatók. Megmászták a felhőlépcsőket, aztán beléptek a faragásokkal díszített ajtón. Amit mindig kinyitottak nekik. A látogatókat nem érdekelte, ki nyitja az ajtót, és csak kevesen vették észre a töpörödött alakot, aki a bejárat mellett ácsorgott. Ha időnként megkérdezték tőle, kicsoda, a kis ember így felelt:

„Én vagyok az, aki nem jó. Fellegajtó-nyitogató.”

Ezt senki sem értette, és inkább besiettek a várba, hogy olyan fontos dolgok után nézzenek, mint az ajándékbolt vagy a mosdó. Pedig ha megkérdezték volna az ajtónyitót, hogy mit is akar ezzel mondani, elmesélte volna, hogy az ajtó, amit nyitogat, az övé, akárcsak az egész vár. Amikor építette, még fiatal volt, szeretett álmodni.

Megálmodta, és megépítette minden tornyát, bástyáját, lőrését, szobáját, kamráját, pincéjét. Csak álmodott és álmodott, és sosem akarta abbahagyni. Ám ahogy a vár épült, érezte, hogy ő maga egyre kisebb lesz. Mikor befejezte az álmát, ráébredt, hogy fél a saját várában. Túl nagy volt, a

hangja elveszett benne, a termekben eltévedt, a tornyokban szédült.

Végül kimenekült, hiszen nem volt elég jó az álmához. Azóta itt van, és nyitogatja az ajtót, hadd élvezzék mások.

Miközben tette a dolgát, gyakran gondolt arra, hogy ha újramezhetné, nem álmodna mást, csak egy egészen kicsi felhőházat. Egy kulipintyót. Csakhogy már nem tudott álmodni.

Mindez talán így maradt volna az idők végezetéig, de szerencsére az emberek nemtörődömségére mindig lehet számítani. A kis ember, ha időnként bekukucskált, döbbsen látta, hogy a látogatók teleszemetelték a várát, letörték a felhődíszeket, besározták a felhőkárpitot. Így ment ez napról napra, mígnem a fellegajtó-nyitogató megelégelte, hogy mások bepiszkítják az álmát. Nagyot rúgott a várba, és az menten összeomlott. Az emberek fejvesztve menekültek a romok alól, nem mintha bármi baj származna egy kis légmozgásból. A felhővár eloszlott, akárha sose lett volna. Kivéve egy bárányfelhőt.

Másnap a vár helyén apró felhőkunyhó állt. Se nem méretes, se nem látványos, sőt még a polgármester szerint sem gigantikus.

Egyszóval nem tett jót a turizmusnak.

KELEMEN TAMÁS

... mindig együtt jár

A mi titkunk, hogy a folyosón
a szünetekben
vagy az iskolaudvaron
miről beszélgetünk.

- A két lökött!
- Fellegekben járók, mondják.
Nem ezzel a kifejezéssel,
az ciki lenne, mint az álmodozás.

Pedig ha nélküled állnék
a büfé előtti sorban,
üres tenyereken nem lenne tintaszív,
hogy írhatnálak versbe itt: MARI.

BIRTALAN FERENC

Légből kapott

Teli légszák ül a vállon,
Vár a légvár egész nyáron.

Elvisz oda a légvonat,
és hogyha légszomj fojtogat,

igyál légszeszt szódavízzel,
ne törődj a csípős ízzel!

A légutak s a légterek,
kora reggel légüresek.

Minden csendes, leng hatvan ács
kezében a légkalapács.

Léghullámon a léghajók,
Felszállhatnak nagyok, aprók.

Sír a légfék, mind megállunk,
légpuskából trombitálunk.

Működik a légvédelem,
Nem győzhet le a félelem.

Enyém a vár, tiéd a légvár,
zárulj most már vers és légzár!

VARGA ZOLTÁN ZSOLT

Légváros

„Légállomás” - ébreszt egy hang.
Elértük Légvárost? „Itt szállunk le.”
Hát, létezik... S megláthatom már most!
Légiutak két oldalán
sorakoznak átlátszón a házak;
könnyű léggömbök, léggömbök
mindenféle új formába állnak.
Égimeszelők festenek sokszínű légvárat;
aki épít, légtéglát hord,
sohasem lesz fáradt.
Én is ide költözöm majd,
jó levegőt vettem:
buborékban adják, ingyen,
légből kapott minden.
Kérnem sem kell, csak gondolnom,
s ami nem volt, már van.
Hátam közepe bizsereg:
növesztem a szárnyam.

POLGÁR TERÉZ ESZTER

Légországban

Légvárban, légbárban,
léglények ugrálnak,
van köztük légtornász,
légszobrász, légfodrász...
Semmitől sem félnek,
lég hátán megélnek.
Felhőkön szökkennek,
buborékon röppennek,
légszörpöt szürcsölnek,
légálmot fröcskölnek.
Ám, ha jó Légező,
légtornyot elnyelő,
léglények szétfutnak,
álmaink elbújnak.

SCHNEIDER TÍMEA

PAP KATA rajza

Mint a madár?

Az ember egyik legnagyobb vágya a levegőig meghódítása, a repülés. Ezt bizonyítják az ősi mítoszok is, például Daidalosz (ejtsd: dajdalosz) és Ikarosz története.

Az ókorban az emberek úgy képzeltek, ha mesterséges szárnyakkal madarakhoz hasonlóan, kiterjesztett karokkal csapkodnak, elsajátíthatják a repülés tudományát. Daidalosz és fia, Ikarosz a tengert átrepülve próbáltak elmenekülni Kréta szigetéről. Daidalosz, a nagy tudású felfedező, madártollakból tervezett szárnyakat, melyeket mézzel és viasszal ragasztott össze. A túl magasra emelkedő Ikarosz szárnyain azonban a Nap melege megolvasztotta a viaszt, így a fiú szárnyait veszítve a tengerbe zuhant.

Még a 15. századi Leonardo da Vinci (ejtsd: davinci) is a madarak utánzásával próbálta megfejteni a repülés rejtélyét. Felismerte, hogy az ember kar- és mellizmai nem elég erősek, hogy teste tömegét a levegőbe emeljék. Szárnymozgató gépezeteket tervezett, ezeket *ornithopterek*nek nevezzük (a görög *ornithos* „madár” és *pteron*

„szárny” szavakból). De hiába próbálkozott, a levegőbe emelkedéshez más módszert kellett találni.

A mai repülőgép szárnya nem úgy működik, mint a madaré. Rögzítve van; nem csapkod. A titka az alakjában rejlik. Az alsó oldala lapos, a felső domború. A fölötte áramló levegőnek ezért egy kis „kitérőt” kell tennie az alatta áramló levegőhöz képest. Ebből az következik, hogy a szárny fölötti levegő kisebb erővel nyomja a szárnyat lefelé, mint az alatta lévő levegő fölfelé. Ez a különbség emeli fölfelé a szárnyat, s vele együtt az egész repülőt. A repülőgépet tehát a légnyomás emeli föl. A szárny fölötti és alatti levegő nyomásának különbsége, vagyis a gépet emelő erő annál nagyobb, minél gyorsabban halad a repülő.

Ehhez kell propeller, magyarul légcsavar, amelyhez hasonló szerkezet nincs a természetben. A légcsavar hátrafelé hajtja a levegőt, s ezzel előrefelé a repülőt. Ahogy gyorsul a kifutópályán a repülőgép, egyre nagyobb az emelő erő. S amikor már meghaladja a repülőgép súlyát, a gép kerekei elhagyják a betonpályát.

A nagy teher- vagy utasszállító repülőgépek ma már nem légcsavarral működnek. Üzemanyagot – kerozint – égetnek, s a keletkező, rengeteg forró füstgáz egy csövön keresztül nagy erővel hátrafelé áramlik. Míg a propeller a körülötte lévő levegőt hajtja hátrafelé, a „léglökéses” repülő a kerozin elégetésekor keletkező gázokat. A gázok (a levegő is az!) hátrafelé áramlanak, a gép pedig előre felé halad.

A légcsvaar korai változatát először az amerikai Wright (ejtsd: rájt) fivérek alkalmazták. Orwell és Wilbur Wright kerékpárok gyártásával, javításával és tervezésével foglalkoztak. Jövedelmük nagy részét közös hóbortjukra, a repülésre költötték. A *Kitty Hawk* (ejtsd: kitti hók) névre keresztelt repülőgépet a bicikliműhelyükben építették, a légcsvart fából faragták, a motorban közönséges bicikliláncot használtak. 1903. december 17-én emelkedtek először a levegőbe. Az első repülés során Orwell 39 métert repült 12 másodperc alatt, testvére 279 métert tett meg 59 másodperc alatt. A pilóták a repülő szárnyára erősített csúszókereten hasáltak. A kerethez dróthuzalokat erősítettek, másik végüket a szárnyvég külső oldalához kötötték, így a keret jobbra-balra mozgatásával lehetett kormányozni.

Wrighték sikere után napról napra fejlődött a repülés. Louis Blériot (ejtsd: lui blério) francia pilóta 1909-ben átrepülte az Anglia és Franciaország között húzódó La Manche (ejtsd: lá mans) csatornát. A „tenger első átrepülője” címért nagy versengés folyt, egy londoni újság fejedelmi összeget ajánlott a sikeres pilótának.

Alig néhány esztendővel később a pilóták már egyhuzamban több ezer kilométert is megtehettek repülőikkel, vagy több ezer méteres magasságokba emelkedhettek, ahol a legtöbb szárnyas állat sohasem repült még. A tervezők

egyre nagyobb teljesítményű hajtóműveket, egyre bonyolultabb irányítórendszereket építettek. A világháborúk még több újításra sarkalltak, a gépek gyártása hihetetlen méreteket öltött. A polgári légiközlekedés az 1920-as években jelent meg, és rövid időn belül számos légitársaság alakult.

Napjainkban kétféleképp fejlesztik a repülőgépeket. Kísérleteznek a minél rövidebb kifizetőpályával és igyekeznek növelni az utazási sebességet. Ma már szinte minden programozott, a pilóta botkormánnyal irányítja a gépet, és csupán az automatikus folyamatokat kell ellenőriznie és megoldani a felmerülő problémákat, vészhelyzeteket.

HŐLÉGBALLONOK

Az első légi utasok egy juh, egy kacska és egy kakas voltak. A háziállatok a Montgolfier (ejtsd: mongolfiér) fivérek által gyártott hőlégballonon emelkedtek a magasba. A 18. század vége felé a francia testvérpár papírmalmot üzemeltetett a Lyon (ejtsd: lion) folyó közelében (a papírmalom a víz erejét használja fel az alapanyag előkészítéséhez és felaprításához). Ott figyelték meg, hogy a forró levegő felropteti a papírzsákokat. A forró levegő felhajtóerejét használva első ballonjukat vízgőzzel próbálták a magasba emelni, de a lehűlő vízgőz kicsapódott, és átnedvesítette a ballon papírköpenyét. A háziállatokat szállító ballont már alulról melegítették, nehogy a vízgőz kicsapódjon. A léggömb négy kilométert repült, utasai szerencsésen földet értek. Nem sokkal később, 1783-ban már ember is utazott a légballon fedélzetén.

Az álmok nyomában

Légvárat épít - mondjuk azokról, akik sokat álmodoznak, megvalósíthatatlan tervekről képzelegnek. Hiszen levegőből vagy a levegőbe lehetetlen várat építeni.

Az álmok világában azonban sok minden lehetséges, ott különös logika működik. Egyszer álmomban meseszereplőket szoroztam össze kolbászokkal. Ilyesmit talán ti is megéltetek. A jelenséget álmologikának nevezik. A híres pszichológus, Freud (ejtsd: frajd) úgy vélte, az álmokban a vágyaink jelennek meg jelképesen, függetlenül attól, hogy megvalósíthatóak-e.

De mi a helyzet a rémálmokkal? Lehetséges, hogy az is a vágyainkat tükrözi, ha szörnyekről vagy üldözésről álmodunk?

Az ősi időkben az álmokat jóslatoknak tekintették. A jósök, papok és sámánok feladata volt, hogy a zavaros álmokból kihámozzák, milyen veszély vagy szerencse vár az emberekre. Sok pszichológus a rémálmokban is tudatalatti vágyakat, elfojtott rossz kívánságokat keres. Freud tanítványa, Jung úgy gondolta, álmaink egy közös, ősi tudásból táplálkoznak, és feladatuk, hogy felkészítsenek a jövőben várható eseményekre, veszélyekre.

Freud és Jung sokat írt az álmofejtésről, és olykor egészen másféle magyarázatokat adtak, mint a hagyományos népi jósök. A cigány álmofejtés szerint például kígyóról álmodni azt jelenti, hogy valaki sunyi dolgot tesz ellenünk, esetleg olyasmivel vádol, amit nem követtünk el. A pszichológiai álmofejtés azonban egyénenként másképp értelmezi a kígyó jelentését. Vallásos emberek számára bibliai utalás lehet, míg másoknál félelem vagy undor kapcsolódik a hüllőhöz.

Bár Freud elképzeléseit többször módosították és cáfolták, sok pszichológus ma is sikerrel használja gyógyító munkája során az álomelemzést. A terápián résztvevő embernek ilyenkor álomnaplót kell vezetnie; így kiderülhet, milyen elemek ismétlődnek rendszeresen.

Ti is kipróbálhatjátok, találtok-e valamilyen ismétlődést, ha minden reggel leírtok álmaidat egy füzetbe! Figyeljétek meg: néhány hét után sokkal több álmra emlékeztek, mint korábban!

Sokszor a szakemberek is nehezen boldogulnak az álmok furcsa világával, és még mindig nem tudjuk biztosan, miért álmodunk és mit jelentenek az álmaink. Annyi bizonyos, hogy az alvás létfontosságú az emberek és állatok életében.

Egy patkány például öt napi alvásmegvonás után elpusztul. Az embereknél először a figyelem, majd a valóságérzékelés és az éntudat zavarodik össze. Többek közt ezért használták vallató- és kínozóeszközként az alvásmegvonást. Ma már azt is meg tudjuk mondani, melyik agyterületünk működik erőteljesebben, amikor álmodunk.

Egy éjszaka (mintegy nyolc óra alvás) nagyjából öt intenzív álomszakaszból áll. A szakaszok az éjszaka folyamán egyre hosszabbodnak, az első körülbelül félóra, a hajnali viszont már egy óra hosszú is lehet. Az alvó ember szemgolyója ilyenkor mozogni kezd, néha egész testén tapasztalhatunk különböző rángásokat. Az erőteljes szemmozgások után ezt REM (rapid eye movement, ejtsd: rapid áj múvment, azaz gyors szemmozgás) szakasznak nevezzük. Kutyáknál is gyakori, hogy álmukban futnak és ugatnak. Az agy ilyenkor sokkal intenzívebben működik, mint éber állapotban.

De vajon miért? És ami még fontosabb: mi lehet az álmok és az alvás célja?

Az agy működésének vizsgálatakor kiderült, hogy mialatt alszunk, idegsejtjeink – gyorsítva és bizonyos elemek kihagyásával – megismétlik napi tevékenységüket. Ezt úgy képzeljétek el, mintha nap közben elolvasnátok a kötelező

olvasmánynak feladott könyvet, az agyatok pedig alvás közben elkészítené a Kötelezők röviden című kiadványokban található változatot. Ezért az alvás a tanulás egyik legfontosabb eleme.

A nap során elraktározott információt, tudást az agy alvás közben ismétli, válogatja és rögzíti emlékezetünkben. Sokszor hasznosabb, ha egy végigtanult nap után már nem maradunk fenn hajnalig ismételni, inkább alszunk.

Az alvás és az álmok további feladata az érzelmek szabályozása. A REM-álmok nagy része rosszabb, sötétebb, mint más szakaszokban. A tudósok szerint az álmok segítenek rendezni érzelmeinket, lecsillapítani indulatainkat. Álmainknak köszönhetjük, hogy ébredésünk során nem őrülünk meg vagy kezdünk ámokfutásba. Te is tapasztalhattad, hogy ingerlékenyebb, érzékenyebb vagy, ha nem tudod kialudni magad.

Amikor egy problémán gondolkozunk, gyakran tanácsolják: aludj rá egyet! Alvás során ugyanis az agyunk kiválogatja a felesleges információkat, rendszerezi tudásunkat, segít lecsillapítani a bizonytalanságból fakadó rossz érzéseket. Ezért valóban lehetséges, hogy pihenten jobb, átgondoltabb döntést hozunk.

SZILI HANNA MELINDA

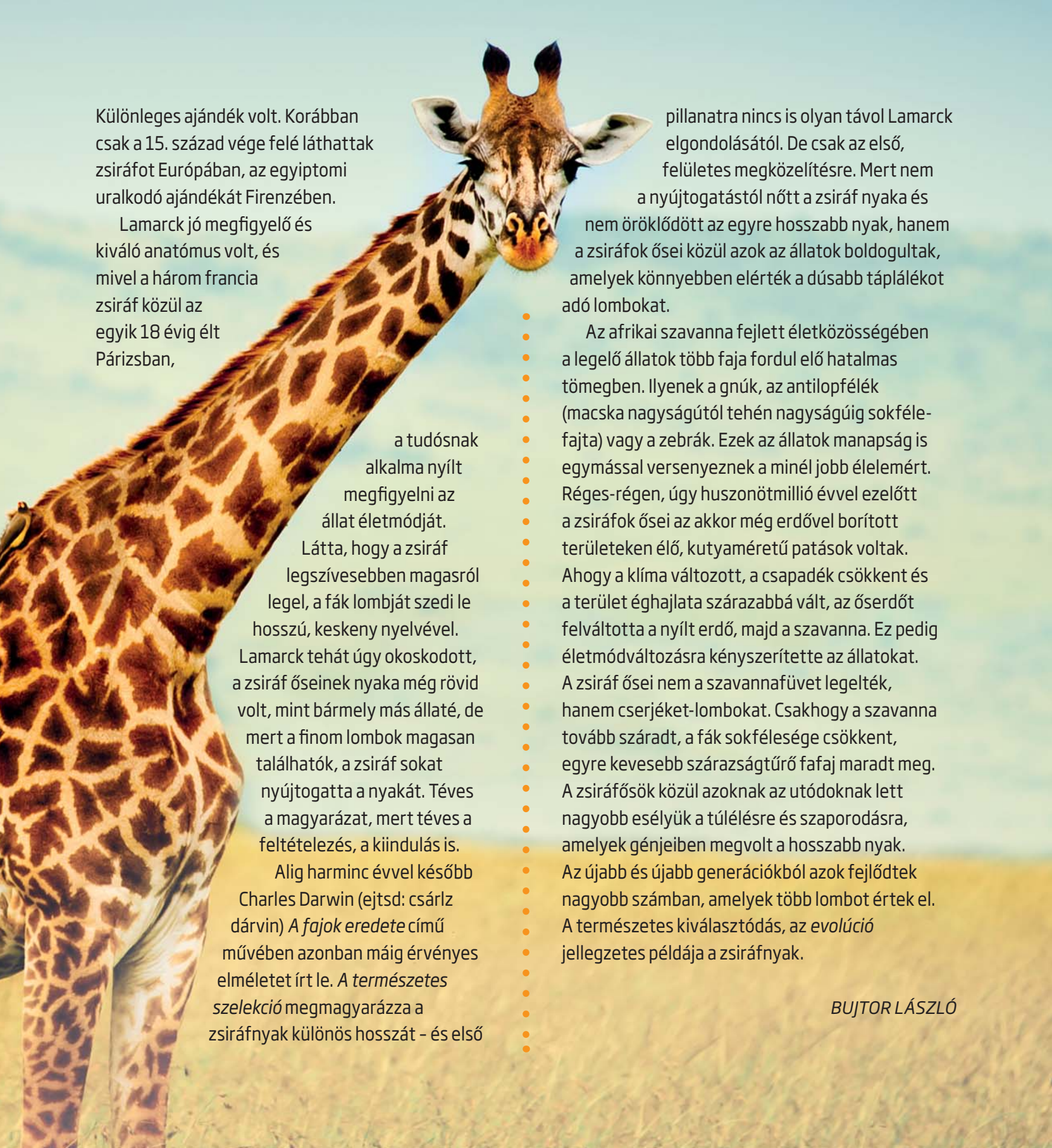

A zsiráf nyaka

Olykor komoly tudósok is szinte beleszerelmesednek valami képtelen ötletbe, és éppen tekintélyük miatt téves útra terelik a kutatást. Az őslénytan neves francia szakembere, a 18-19. században élt Jean-Baptiste Antoine de Lamarck (ejtsd: zsan baptiszt dö lamark) például saját szűkebb szakterületén túl az élővilág teljességének, folyamatainak és fejlődésének magyarázatára törekedett. Igényessége tiszteletreméltó, csak hogy több, ma már megmosolyogtató elmélethez ragaszkodott. Például úgy vélte, a zsiráfoknak azért hosszú a nyakuk, mert sokat nyújtogatták, és zsiráf-nemzedékről zsiráf-nemzedékre egyre jobban megnyúlt.

Pedig a 18. század természettudósai már sok mindent tudtak és megsejtettek az élővilág fejlődésének valódi okaiból. Például hogy a különféle állatok és növények nem a teremtés pillanatában jelentek meg, hanem hosszú-hosszú fejlődés során alakultak ki. Persze az olyan különleges állat, mint a zsiráf, ugyancsak elgondolkoztatta a kor természetbúvárait: Tényleg, miért van ilyen hosszú nyaka? És más állatnak miért nincs?

Mehmet Ali pasa 1827-ben három zsiráfot küldött ajándékba X. Károly francia királynak.

A giraffe with a brown and white spotted pattern stands in a savanna landscape. The background shows a clear blue sky and a yellowish-brown field of tall grass. The giraffe's head is turned towards the camera, and its long neck is prominent.

Különleges ajándék volt. Korábban csak a 15. század vége felé láthattak zsiráfot Európában, az egyiptomi uralkodó ajándékát Firenzében.

Lamarck jó megfigyelő és kiváló anatómus volt, és mivel a három francia zsiráf közül az egyik 18 évig élt Párizsban,

a tudósnak alkalma nyílt megfigyelni az állat életmódját.

Látta, hogy a zsiráf legszívesebben magasról legel, a fák lombját szedi le hosszú, keskeny nyelvével. Lamarck tehát úgy okoskodott, a zsiráf őseinek nyaka még rövid volt, mint bármely más állaté, de mert a finom lombok magasan találhatóak, a zsiráf sokat nyújtogatta a nyakát. Téves a magyarázat, mert téves a feltételezés, a kiindulás is.

Alig harminc évvel később Charles Darwin (ejtsd: csárlz dárvin) *A fajok eredete* című művében azonban máig érvényes elméletet írt le. *A természetes szelekció* megmagyarázza a zsiráfnyak különös hosszát - és első

pillanatra nincs is olyan távol Lamarck elgondolásától. De csak az első, felületes megközelítésre. Mert nem a nyújtogatástól nőtt a zsiráf nyaka és nem öröklődött az egyre hosszabb nyak, hanem a zsiráfok ősei közül azok az állatok boldogultak, amelyek könnyebben elérték a dúsabb táplálékot adó lombokat.

Az afrikai szavanna fejlett életközösségében a legelő állatok több faja fordul elő hatalmas tömegben. Ilyenek a gnúk, az antilopfélék (macska nagyságútól tehen nagyságúig sokféle-fajta) vagy a zebrák. Ezek az állatok manapság is egymással versenyeznek a minél jobb élelemért. Réges-régen, úgy huszonötmillió évvel ezelőtt a zsiráfok ősei az akkor még erdővel borított területeken éltek, kutyaméretű patások voltak. Ahogy a klíma változott, a csapadék csökkent és a terület éghajlata szárazabbá vált, az őserdőt felváltotta a nyílt erdő, majd a szavanna. Ez pedig életmódváltásra kényszerítette az állatokat. A zsiráf ősei nem a szavannafüvet legelték, hanem cserjéket-lombokat. Csakhogy a szavanna tovább száradt, a fák sokfélesége csökkent, egyre kevesebb szárazságtűrő fafaj maradt meg. A zsiráfősök közül azoknak az utódoknak lett nagyobb esélyük a túlélésre és szaporodásra, amelyek génjeiben megvolt a hosszabb nyak. Az újabb és újabb generációkból azok fejlődtek nagyobb számban, amelyek több lombot értek el. A természetes kiválasztódás, az *evolúció* jellegzetes példája a zsiráfnyak.

BUJTOR LÁSZLÓ

Kerti mese

TÖRÖK ESZTER rajza

Ruhája zöld csipkés selyem,
menyasszony a petrezselyem,
rámosolyog a világra,
asszony lesz e szende lányka.
Feleségül kérte rég a
piros orrú sárgarépa:
ügyes legény, igen sármos,
és ami fő, nem iszákos.
Zellerné kap egy prima vőt
ha megtartják az esküvőt.
Holnap lesz a lakodalom,
vigadhat a sokadalom,
cimbalmozni fog a cékla,
toboroz egy bandát még ma,
a fokhagyma lesz a primás,
hogya nagyon bűzlik, hív mást.
A násznép, hej, vígan ropja,
rátapos a cimbalmosra.
A kapor a jókedv őre,
beugrik a nagybögőbe.
Örömében az uborka
a kerítést átugorta,
vissza többé nem jöhetett,
indája rátekeredett,
és a szomszédasszony fogta,
egy üvegbe beledobta,
mától ecetes uborka
lesz őkelme, jól eltolta,
mi is tudjuk, ő is tudja;
mért volt olyan hebehurgya!
Kezdődik a kerti torna,
kemény edzést tart a torma,
magát a súlyzókra bízva,
csak úgy dagad minden izma,
domborodik bicepsz, vádli.

„Nyápicok, így kell csinálni!”
A mellét igen döngeti,
a büszkeség majd szétveti.
Kert végében él a sóska,
ez a mord savanyújóska.
Ki szó nélkül mit se hagyna,
szomszédját szidja a hagyma,
mint a kapu, nagy a szája,
majd szétreped a ruhája.
Így büszkélkedik a retek:
„De jó, hogy retek lehetek,
alig vagyok háromnapos,
és a lábam máris szagos!”
Didereg a vézna snidling,
bizony így jár, akin nincs ing.
Azt hirdeti a paprika:
„A mának élni nagy hiba,
a ma is múlt lesz jövőre,
felnövünk majd egykettőre,
s együtt leszünk sülve-főve.”
Napozik a garádicson
a mosolygó paradicsom.
Rábeszéli a paprika,
vele menjen a lagziba.
Jó dolog a lakodalom,
táncot rop a sokadalom.
Hajnalig tart a vigasság,
én mondom, ez nem igazság:
engem nem hívtak a nászba.
Répát eszem uzsonnára!

FECSKE CSABA

Fantazmagória –

egy furcsa kifejezés kalandos története

Érdekes hangzású szavunk a fantazmagória – mintha *A Gyűrűk Urából* került volna elénk. Ugyanolyan értelemben használjuk, mint a légvárat: olyan elképzéléseket nevezünk így, amelyeknek nincs valóságalapjuk, amelyeket sehová nem vezető, mihaszna elmeszüleményeknek tartunk.

A fantazmagória szó hosszú utat tett meg, amíg a szótárainkba és a mindennapi nyelvhasználatunkba költözött. Minden a mágikus lámpával (latinul: *laterna magica*, ejtsd: magika) kezdődött, majdnem hatszáz évvel ezelőtt.

Az első mágikus lámpa a fény és egy lencse segítségével képet jelenített meg falon vagy vásznon. Az olasz reneszánsz egyik legsokoldalúbb mestere, Leon Battista Alberti készítette még 1437-ben. A világ azonban jóval később ismerkedett meg a szerkezettel, amikor a

17. század neves tudósa, Athanasius Kircher (ejtsd: átánáziusz kirher) népszerű könyvében bemutatott egy változatot, amelyik festett üveglapokról vetített képet.

Európában sokan kaptak kedvet, hogy a furcsa szerkezettel keressenek pénzt. Vándorló mágikus lámpaművészek járták a városokat és a vidéket, és közben egyre több új trükköt eszeltek ki az érdeklődés fenntartására. Ha ügyesen és gyorsan cserélgették vagy forgatták az üveglemezeket, már majdnem mozgókép hatását keltették. A gyerekek imádták például a *Patkánynyelőt*, ahol a boszorkányosan ügyes művész vetített képein patkányok ugráltak egy alvó ember szájába.

A 18. század végére francia mutatványosok sorra találtak ki új megoldásokat. Volt, aki kínai árnyfigurákat mozgatott, volt, aki füstre vetített, így még sejtelmesebb hatást keltett. Egy tehetséges, de erősen hóbortos belga feltaláló, Etienne-Gaspard Robert (ejtd: étvien-gáspár rober) is különböző technikákkal kísérletezett, hogy még több elképesztő, meghökkentő látványosságot mutathasson be.

Robert (1763-1837), aki a színpadon angolosan Robertsonnak (ejtsd: ráberszon) hívatta magát, a légballoonos repülés egyik úttörője. Számos nevezetes útja és emelkedése volt. Kísérletezett az elektromossággal, és javaslatokkal ostromolta a francia hadsereget, hogy hatalmas tükrökkel gyűjtsák fel a brit hajókat a tengeren.

Robert kerekeket szerelt a masinára, így előre-hátra mozgatva kicsinyíteni és nagyítani tudta az alakokat. Felismerte, hogy ha elég sötét van, fal vagy vászon sem kell, a figurák olyanok, mintha a levegőben úsznának. Úgy gondolta, ez a sejtelmesség akkor a legéletszerűbb, ha kísérteteket, szellemeket, szörnyű rémalakokat jelenít meg: fantomokat.

A 'tünemény, látomás, jelenés, álmokkép' jelentésű görög *fantazma* szóból sok összetett kifejezés született. Hallottál már fantomképről, fantomcégről vagy fantomfájdalomról? Vajon miért hívják fantomlazacnak az egyik legnépszerűbb akváriumi díszhalat?

Robert valódi színházi produkcióvá változtatta a vetítést, díszletekkel, élő szereplővel (legtöbbször saját magával), zörejekkel, zajokkal, idegborzoló zenével. A színházra emlékeztető, de főleg kastélyok pincéiben, elhagyott, besötétíthető épületekben, szobákban, rakpartzugokban, kápolnák sírkamráiban megrendezett kísértet-vetítő összejöveteleket nevezte Robert fantazmagóriáknak. Robert néhány év alatt jelentős vagyonra tett szert, bár egyre több másolóval (köztük volt asszisztenseivel) kellett megküzdenie, akik sorra indítottak saját fantazmagóriákat. Néhány év alatt Angliában is rendkívül népszerűvé váltak a kísértetszínházak, és egész Európában alkalmi és állandó fantazmagóriák szórakoztatták a nézőket.

Robert a készülékét fantomkivetítőnek, fantoszkópnak keresztelte el, és 1799-ben szabadalmaztatta. Versenytársai, hogy különbözzenek tőle, fantasmográfnek, tüneményrajzolónak nevezték a saját szerkezetüket.

A fantasmagória annyira elterjedtté és közismertté vált, hogy írók és költők, a szavak varázslói egyre gyakrabban használták hasonlatként: egy táncosnő légies mozgására, a Szajna folyó tükrében csillogó fényekre, főúri szobák falának rejtélyes címertrófeáira. Amikor azonban Rimbaud (ejtsd: rembó), az ifjú költő azt írja, hogy ő a „fantasmagóriák mestere”, már nem arra utal, hogy látványos előadásokat rendez a nézőknek, hanem hogy elméjében a valóságos és képzelte dolgok egyedi keverékét képes előállítani, összerosva álom és ébrenlét világát.

A Fantasmagorie címet viseli a filmtörténet legelső önálló animációs alkotása, egy 1908-ban rajzolt, hétszáz kockából álló, másfél perces film. Ebben egy pálcikaemberre emlékeztető figura csetlik-botlik a sötét háttér előtt. A filmet nemrég felújították. Ha kíváncsi vagy rá, itt megnézheted: youtu.be/aEAObel8yIE

Amikor a kísértetszínházak kimentek a divatból, a fantasmagória szó maga már csak annyit jelentett: kísérteties gondolatok, képzelgések, hallucinációk, valóságosnak vélt illúziók. A szó mai napig az emberi agy nyugtalanító és félelmetes oldalát idézi fel.

Ugye, milyen könnyű ezek után megérteni, miért jelenti ugyanazt az agyrém, a rémlátás vagy a rémkép, mint a fantasmagória?

Z. KARVALICS LÁSZLÓ

Volt egyszer egy Sima

Beékelve két fordított közé, jó szorosan. Pulóver leszünk, gondolta, vagy kesztyű, meleg! Esetleg sapkasál. Nézte, ahogy nő körülötte a többi sima és fordított, nő belőle a pulóver, a kesztyű vagy a sapkasál. Mintha konflison utaznék, gondolta a zötyögésről, ahogy a két tű föl és alá vágtázott a levegőben. Jó lesz majd, ha vége lesz, jó lesz majd, ha kész lesz. Nem lesz többé zötyögés, de lesz majd öröm, amikor felkiált boldogan az a boldog, aki megkapja, hogy: de szép pulóver, vagy kesztyű! (Esetleg sapkasál.) Ezt várta. Hogy ő is ott lesz, beékelődve jó szorosan két fordított közé. És akkor majd elérkezik a boldogság! Jaj, csak meg ne nyúljak! Össze ne menjek 40 fokon! Ne adj isten, kimenjek a divatból! Csak viseljenek rendesen, simítsanak kedvesen! Hallgass már!, mondta mellette az egyik fordított. Ne nyavalyogj!, mondta a másik fordított. Örülj, hogy te kifele nézhetsz!, mondták, mázlista! És a Sima örült. Elképzelte, ahogy a boldogság, amit többek között ő okoz majd, beragyogja az egész világot! Vidám kacaj, örömkönnyek zúgása, ölelések szorosa. Szébb lesz az élet, egész egyszerűen! A madarak hangosabban dalolnak, a róka kibékül a nyúlal, télen hó esik majd, nyáron meleg lesz, az emberek pedig, igen, az emberek szeretni fogják egymást! Barna a kéket, piros a lilát, fehér a feketét! Akkora boldogságot hoz ő majd a világra, ha végre elkészül, mint meleg pulóver, meleg kesztyű, (esetleg sapkasál), hogy nem lesz többé háború! Így ábrándozott zötykölődés közben a Sima, órákon keresztül. Mígnem egy félresikerült sor miatt őt is, két szomszédját is vissza nem fejtették. Szegényem, eltűnt. Simán. Nem lett belőle szép pulóver vagy kesztyű, se sapkasál.

SZABÓ ATTILA

Földvár

Egy amerikai támaszpontonról 1946-ban lőtték fel először kamerával felszerelt rakétát, tehát már több mint hetven éve készült az első Föld-fotó. A technika fejlődésével egyre távolabb keringő műholdakról érkeztek gyönyörű képek. Ezek a fotók, amelyeken kívülről láthatjuk földi otthonunkat, jócskán alakították gondolkodásunkat, képzeletünket, és talán az érzelmeinket is megváltoztatták. De szép! - mondjuk gyöngéden, szeretettel, mert a bolygónk ilyenkor kisebbnek tűnik, és nehéz elképzelni, hogy sok milliárd társunkkal osztozunk rajta.

Képzeld el, hogy az űrben utazol, rakétád ablakán át bámészkodsz, és azon töprengsz, hogy ha a Földön élők légvárakat építenek, akkor az űrben repülve neked földvárat kellene építened. De vajon milyen lenne az a földvár? Hogyan változnának meg az ábrándok, vágymak?

*Írd és rajzold le az elképzeléseidet, és küldd el a szerkesztőség elektronikus vagy postacímére **2017. június 2-ig!** A legötletesebb munkák alkotóit megjutalmazzuk!*

